

Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja

Piter Albreht i Karen Barns

Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja

Piter Albreht i Karen Barns

Geneva Centre for the
Democratic Control of
Armed Forces (DDCAF)

Napomena o autorima

Karen Barnes i Piter Albreht iz Internešenel alerta.

Internešenel alert je NVO sa sjedištem u Londonu koja više od 20 godina radi na uspostavljanju trajnog mira i bezbjednosti u zajednicama pogođenim nasilnim konfliktom. Višeslojni pristup Internešenel alert-a se usredsređuje na jedan ili više različitih regiona, a za cilj ima oblikovanje politika i praksi koje utiču na izgradnju mira, te pružanje obuke pomoći u izgradnji vještina i kapaciteta.

Regionalni rad Internešenel alerta je fokusiran na region Velikih afričkih jezera, Zapadne Afrike, Južnog Kavkaza, Nepala, Šri Lanke, Filipina i Kolumbije. Tematski projekti koje sprovodi Internešenel alert se primjenjuju na lokalnom, regionalnom i međunarodnom nivou, a usredsređeni su na multidisciplinarna pitanja koja su od suštinske važnosti za izgradnju održivog mira. U njih spadaju privreda i ekonomija, rodna pitanja, uprava, pomoć, bezbjednost i pravda.

Urednice

Megan Bastik i Kristin Valasek, DCAF

Zahvalnica

Ovim putem se zahvaljujemo sljedećim osobama na njihovim komentarima na nacrt ovog Priručnika, koji su bili od neprocjenjive važnosti za nas: Sanam Naragi Anderlini, Megan Bastik, Vilemu F. van Ikelenu, Ingrid Kraiser, UN-INSTRAW-u, Kristin Valasek, Joani Valenius, Šarlotti Votson i Marku Vajtu. Zahvaljujemo se i Bendžaminu Baklendu, Antoniju Dramondu i Mugiho Takešiti na pomoći pri uređivanju, kao i Anji Ebnoter na uputstvima kako da se uradi ovaj projekat.

Set priručnika o rodnim pitanjima i RSB -u

Ovaj Priručnik o parlamentarnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima je dio Seta priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u. Osmišljen je tako da na praktičan način predstavi rodna pitanja za sve one koji rade na reformi sektora bezbjednosti i kreatora politika u tom sektoru, i sastoji se od sljedećih 13 priručnika i njima odgovarajućih praktikuma:

1. Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja
2. Reforma policije i rodna pitanja
3. Reforma sistema odbrane i rodna pitanja
4. Reforma pravosuđa i rodna pitanja
5. Reforma kaznenog sistema i rodna pitanja
6. Upravljanje granicama i rodna pitanja
7. Parlamentarni nadzor nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
8. Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja
9. Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
10. Privatne vojne i zaštitarske kompanije i rodna pitanja
11. Procjena, nadgledanje i vrednovanje RSB-a i rodna pitanja
12. Obuka o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti
13. Primjena rezolucija o ženama, miru i bezbjednosti u reformi sektora bezbjednosti
Aneks o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima

DCAF, OEBS/ODIHR i UN-INSTRAW duguju izričitu zahvalnost Ministarstvu vanjskih poslova Norveške koje je omogućilo da ovaj Set priručnika ugleda svjetlost dana.

DCAF

Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) promoviše dobru upravu i reformu sektora bezbjednosti. Centar vrši istraživanja o dobrim praksama, podstiče razvoj odgovarajućih standarda na državnom i međunarodnom nivou, daje preporuke za razvoj odgovarajuće politike, vrši savjetodavnu ulogu i pruža državama programe podrške. Partneri DCAF-a čine vlade, parlamenti, institucije civilnog društva, međunarodne organizacije i niz aktera u sektoru bezbjednosti, kao što su policija, sudstvo, obavještajne agencije, granične službe i vojska.

OEBS/ODIHR

Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) je glavna institucija koja je u okviru OEBS-a zadužena za ljudsku dimenziju pitanja bezbjednosti, tj. široki koncept koji obuhvata zaštitu ljudskih prava, razvoj demokratskih društava sa naglaskom na izbore, izgradnju institucionalnih kapaciteta i upravu, jačanje vladavine prava i promovisanje istinskog poštovanja i međusobnog razumijevanja među pojedincima, kao i među narodima. ODIHR je dao svoj doprinos stvaranju ovog Seta priručnika.

UN-INSTRAW

Međunarodni istraživački i obrazovni institut Ujedinjenih nacija za unapređenje položaja žena (UN-INSTRAW) je jedina organizacija UN-a ove vrste, sa zadatkom razvijanja programa istraživanja koji doprinose jačanju položaja žena, i postizanja rodne ravnopravnosti širom svijeta. Putem stvaranja saveza sa zemljama članicama UN-a, međunarodnim organizacijama, akademskim krugovima, civilnim društvom i ostalim akterima, UN-INSTRAW:

- sprovodi istraživanja koja su usmjerena na konkretno preduzimanje aktivnosti po pitanjima roda i njegovog konkretnog uticaja na politiku, programe i projekte;
- stvara veze neophodne za upravljanje znanjem i razmjenu informacija;
- jača kapacitete ključnih učesnika, kako bi se pitanja roda integrisala u politiku, programe i projekte.

Slika na naslovnoj strani © Keystone, AP, Alvaro Barrientos, 2008.

© DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRAW, 2008.

Sva prava su zaštićena.

ISBN 978-92-9222-148-5

Citirati kao: Peter Albrecht i Karen Barnes. „Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja”. *Set priručnika o rodnim pitanjima i reformi sektora bezbjednosti*. Ur: Megan Bastick i Kristin Valasek. Ženeva: DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRAW, 2008.

Prevela Dragana Čurović. Lektura i korektura Biljana Ristović
Štampa: UNAGRAF d.o.o.

SADRŽAJ

Akronimi	iii
1. Uvod	1
2. Šta je to politika nacionalne bezbjednosti?	1
2.1 Politika nacionalne bezbjednosti	3
2.2 Bezbjednosna politika koja je karakteristična za pojedine sektore	4
3. Zbog čega su rodna pitanja bitna u procesu kreiranja bezbjednosne politike?	5
3.1 Lokalno vlasništvo putem participatornog procesa kreiranja politike.	5
3.2 Sveobuhvatna bezbjednosna politika kojom se rješavaju različite bezbjednosne potrebe . . .	7
3.3 Nediskriminacija u bezbjednosnoj politici i institucijama sektora bezbjednosti	7
4. Na koji način se rodna pitanja mogu integrisati u bezbjednosnu politiku?	8
4.1 Nacionalna vlada	8
4.2 Parlament	11
4.3 Lokalna uprava	12
4.4 Organizacije civilnog društva	14
4.5 Obuka o rodnim pitanjima	16
4.6 Procjena, kontrola i vrednovanje	17
5. Integracija rodnih pitanja u politiku nacionalne bezbjednosti u specifičnim kontekstima	19
5.1 Postkonfliktne zemlje	19
5.2 Zemlje u tranziciji i zemlje u razvoju	21
5.3 Razvijene zemlje	22
6. Ključne preporuke	24
7. Dodatni izvori informacija	25

AKRONIMI

ANK	Afrički nacionalni kongres
CEDAW	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
CIA	Centralna obavještajna agencija
CIDA	Kanadska agencija za međunarodni razvoj
DCAF	Centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga iz Ženeve
EPBO	Evropska politika bezbjednosti i odbrane
FPR	Forum poslanica iz Ruande
KGSNB	Koordinaciona grupa savjeta za nacionalnu bezbjednost
LGS	Lokalni građanski savjeti
MO	Ministarstvo odbrane
NATO	Sjevernoatlanski savez
NBS	Nacionalna bezbjednosna strategija
NOSJA	Nacionalne odbrambene snage Južne Afrike
NVO	Nevladina organizacija
OCD	Organizacija(e) civilnog društva
OOB	Oblasni odbor za bezbjednost
OzO	Odjeljenje za odbranu
PFLZ	Policijski forum u lokalnoj zajednici
PNB	Politika nacionalne bezbjednosti
POzB	Pokrajinski odbori za bezbjednost
PSJA	Policajska služba Južne Afrike
RDE	Rodna i društveno-ekonomska analiza
RN	Rodno nasilje
SNB	Savjet za nacionalnu bezbjednost
SSS	Strategija za smanjenje siromaštva
UNIFEM	Razvojni fond UN-a za žene
UNSCR 1325	Rezolucija 1325 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o ženama, miru i bezbjednosti
ZSBP	Zajednička spoljna i bezbjednosna politika

Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja

1 Uvod

Kao sastavni dio *Seta priručnika o rodnom pitanjima i reformi sektora bezbjednosti* ovaj Priručnik pruža uvod o koristima i mogućnostima koje pruža integracija rodni pitanja u određivanju bezbjednosne politike na nacionalnom nivou.¹ Kao strateški dokumenti, bezbjednosne politike su od suštinske važnosti za uspostavljanje koordinisanog reagovanja na bezbjednosne prijetnje i mogu da posluže kao platforma na kojoj će se odvijati procesi reforme sektora bezbjednosti (RSB). Ovim se obuhvataju politike nacionalne bezbjednosti (PNB) kao i politike koje odgovaraju pojedinim sektorima, poput Bijele knjige odbrane. Integrisanje rodni pitanja u bezbjednosnu politiku može da uveća zastupljenost i lokalno vlasništvo i da dovede do stvaranja politike i institucija za koje postoji veća mogućnost da će na djelotvoran i održiv način muškarcima, ženama, mladima, djevojkama, djevojčicama i djecom pružiti bezbjednost na ravnopravnoj osnovi.

Ovaj Priručnik je osmišljen da služi kao izvor informacija osoblju koje je zaduženo za pokretanje procesa kreiranja bezbjednosne politike u okviru izvršne vlasti, uključujući ono osoblje koje je zaduženo za pravljenje nacarta, sprovođenje i vrednovanje bezbjednosne politike. Osim ovoga, ovaj Priručnik može koristiti velikom broju ostalih učesnika uključenih u proces kreiranja bezbjednosne politike, uključujući poslanike i parlamentarno osoblje, osoblje ministarstava, organizacije civilnog društva, opštinsku upravu, međunarodne i regionalne organizacije i ostale zemlje donatore koje podržavaju razvoj bezbjednosne politike.

Ovaj Priručnik, posebno, daje sljedeće informacije:

- Kratak uvod u bezbjednosnu politiku, uključujući PNB i politiku koja se odnosi na pojedine sektore
- Raspravu o značaju i koristima od primjene rodne perspektive u kreiranju bezbjednosne politike
- Praktične aktivnosti na integraciji rodni dimenzija u kreiranju bezbjednosne politike
- Uvodne napomene o razvoju bezbjednosne politike u zemljama u postkonfliktnom periodu, zemljama u tranziciji, zemljama u razvoju i razvijenim zemljama
- Ključne preporuke
- Dodatne izvore informacija

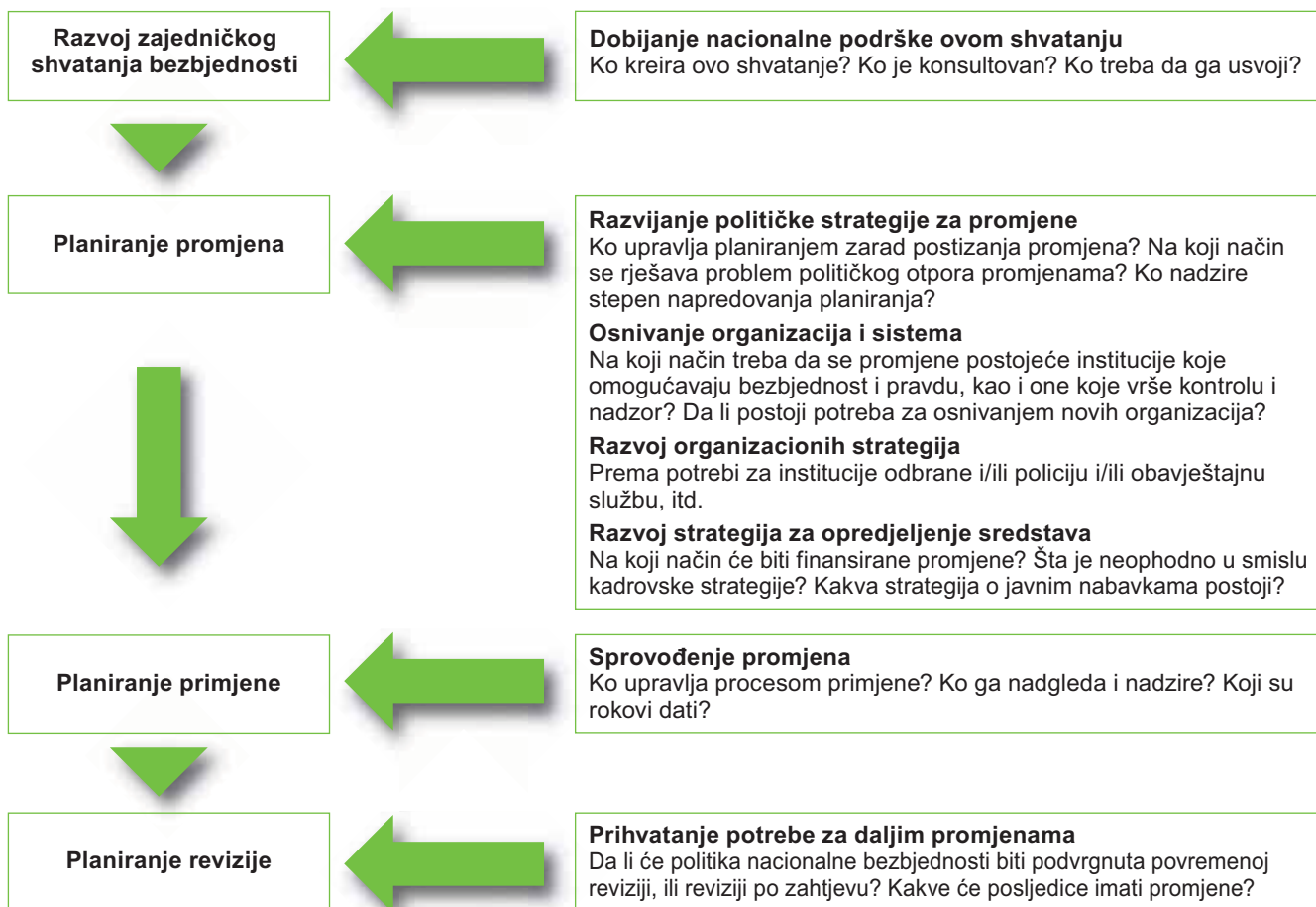
Za informacije o ključnom pitanju vezanom za primjenu bezbjednosne politike od strane određenih učesnika u sistemu bezbjednosti, pogledajte ostale priručnike ovog *Seta priručnika o rodni pitanjima i RSB-u*. Ovaj Priručnik se usredsređuje na određivanju politike i na načine na koje se rodna pitanja mogu najbolje uvrstiti u proces. Treba napomenuti da politika sama za sebe nema neke velike vrijednosti. Samo onda kada je sprovedena u praksi, ona će uticati na način na koji se omogućavaju bezbjednost i pravda u datoj državi.

2 Šta je to politika nacionalne bezbjednosti?

Bezbjednosnom politikom na nacionalnom nivou se predstavlja državno shvatanje prijetnji bezbjednosti datoj državi i njenom stanovništvu, kao i reakciji države na ove prijetnje. Politika se razlikuje od pravila ili zakona. Zakon, na primjer, može da zabrani ili ograniči određeno ponašanje, dok se politikom samo usmjeravaju aktivnosti kojima će se najvjerovatnije postići željeni rezultati. Kao takva, politika određuje namjerni plan akcije kojim će izvršni organi sprovođiti svoje odluke. Razvoj bezbjednosne politike podrazumijeva uspostavljanje određenog pristupa bezbjednosnim pitanjima, određivanje prioriteta među prijetnjama bezbjednosti i donošenje najbitnijih odluka o sektoru bezbjednosti. Bezbjednosna politika na nacionalnom nivou, uključujući politiku nacionalne bezbjednosti i politiku koja se tiče svake pojedinačne institucije, obuhvata reagovanje na unutrašnje i spoljašnje prijetnje bezbjednosti i napravljena je unutar okvira međunarodnog i regionalnog zakonodavstva čija je potpisnica data država.²

U kreiranju bezbjednosne politike su uključeni mnogi različiti akteri:

- **Izvršna vlast**, uključujući ministarstva, pokreće proces kreiranja nove bezbjednosne politike ili promjene postojeće. Izvršna vlast određuje članove organa za koordinaciju aktivnosti na kreiranju bezbjednosne politike i odbora koji su zaduženi za izradu nacarta ove politike.
- **Parlament** može da odobri, predloži promjene ili da odbije bezbjednosnu politiku. U mnogim demokratskim državama, parlament, takođe, ima konačnu riječ po pitanju budžeta i nadgleda i vrednuje primjenu bezbjednosne politike.
- **Lokalna uprava** obuhvata državnu ili pokrajinsku upravu i kabinete gradonačelnika. U saradnji sa

Slika 1: Pitanja koja treba postaviti kada se kreira bezbjednosna politika³

lokalnim institucijama sektora bezbjednosti, ona može da bude ključni implementator bezbjednosne politike na nacionalnom nivou.

- **Vaninstitucionalni učesnici sektora bezbjednosti** poput vrhovnih poglavara plemena, seoskih savjeta i paravojnih formacija u mnogim postkonfliktnim zemljama i u nekima od zemalja u razvoju su glavni obezbjeđivači pravde i bezbjednosti. Učesnici

sektora bezbjednosti koji nijesu sa državnog nivoa treba da budu uključeni u proces razvoja i primjene bezbjednosne politike.

- **Organizacije civilnog društva (OCD)** mogu da učestvuju u procjeni, osmišljavanju, primjeni i vrednovanju bezbjednosne politike.

Odjeljak 1	Razvoj politike nacionalne bezbjednosti ⁶
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sprovesti stratešku analizu sredine i prepoznati „nacionalnu viziju“ države i njenog naroda putem procesa širokih konsultacija. U ovaj proces treba da budu uvrštene konsultacije sa OCD na kojima će se raspravljati o uočenim i stvarnim bezbjednosnim problemima - npr. putem podnesaka u pisanoj formi i direktnog učešća na javnim sastancima. 2. Analizirati i po prioritetima rasporediti trenutne i buduće prijetnje i mogućnosti koje se postavljaju pred postignućem ciljeva predstavljenih u „nacionalnoj viziji“. 3. Odrediti i po prioritetima razvrstati nacionalne kapacitete i u okviru sektora bezbjednosti/pravosuđa i mimo njega, kojima se mogu riješiti bezbjednosne prijetnje i osnovne bezbjednosne usluge pružiti građanima. Ovo obuhvata finansijsku osnovu za primjenu PNB i opšte procedure finansijskog upravljanja date države. 4. Sprovesti analizu nedostataka kako bi se procijenili trenutni kapaciteti nacionalnih bezbjednosnih/pravosudnih institucija za rješavanje prijetnji i pružanje ključnih usluga, u poređenju sa traženim kapacitetima. Analizu nedostataka treba, tamo gdje je to primjenljivo, zasnovati na izvorima koji postoje unutar i van državnih institucija. 5. Uspostaviti po prioritetima određenu PNB za koju su opredjeljena adekvatna budžetska sredstva kojom će se, kao podrška širim nacionalnim razvojnim ciljevima, omogućiti pružanje unaprijeđenih bezbjednosnih i pravosudnih usluga. 	

Odjeljak 2

Sadržaj Strategije nacionalne bezbjednosti Litvanije⁹

Strategija nacionalne bezbjednosti Litvanije je dobar primjer velikog broja pitanja koja se mogu obuhvatiti PNB. U njoj su dati „nacionalna vizija“ državnog razvoja, nacionalni interesi i aktivnosti koje su neophodne za pokretanje ove vizije. Što je još važnije, ona obuhvata političku, diplomatsku, odbrambenu, ekonomsku i ostale sfere državne politike. „Litvanija smatra da njena bezbjednost podrazumijeva očuvanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta, unutrašnje bezbjednosti i reda, demokratskih osnova, ekonomske bezbjednosti svih pravnih lica i stanovništva i zaštitu životne sredine.“ Strategija nacionalne bezbjednosti se sastoji iz sljedećih poglavlja:

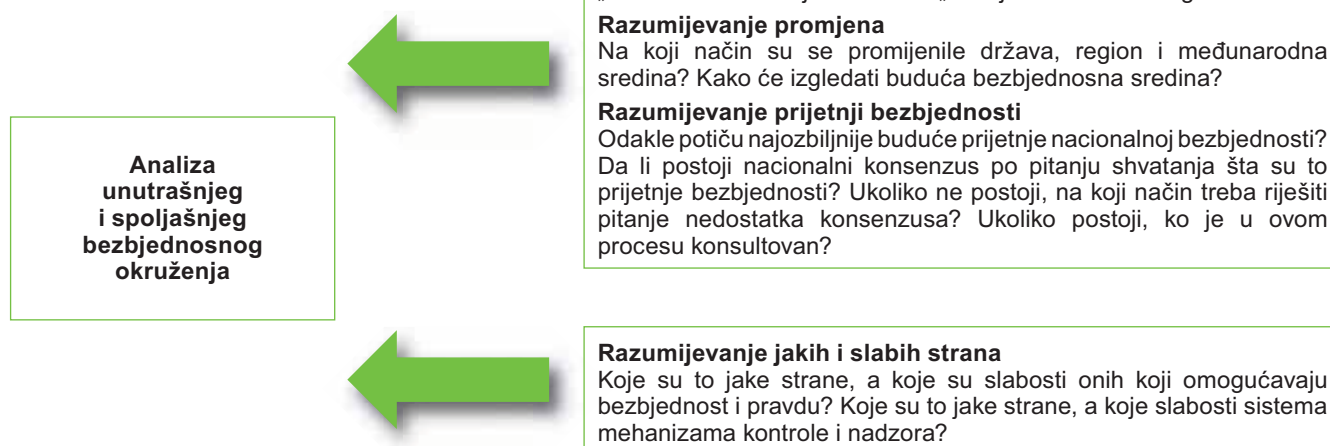
- **Osnovne pretpostavke bezbjednosne politike:** u ovom poglavlju trenutno postojeći međunarodni bezbjednosni sistem se smatra povoljnim i veliki broj postojećih tradicionalnih i novih izazova se smatraju transnacionalnim po svojoj prirodi. Ne postoji neposredna vojna opasnost nacionalnoj bezbjednosti Litvanije.
- **Bezbjednosni interesi Republike Litvanije:** su podijeljeni na suštinske interese i interese od primarne važnosti. Suštinski interesi obuhvataju državni suverenitet, teritorijalni integritet i demokratski ustavni poredak; poštovanje i zaštitu ljudskih i građanskih prava i sloboda, mir i prosperitet države. U interese od primarne važnosti spadaju stabilnost na svjetskom i regionalnom nivou, sloboda i demokratija u Centralnoj i Istočnoj Evropi i baltičkim zemljama; omogućavanje alternativnih izvora energije i omogućavanje sredstava koja su od strateškog značaja; kao i region u kome ne postoje opasnosti koje pogađaju životnu sredinu i od nje potiču.
- **Izazovi, opasnosti i prijetnje:** u ovom poglavlju su opisani terorizam, organizovani kriminal, krijumčarenje oružja, trgovina drogama, ilegalna migracija i epidemije kao i zavisnost Litvanije od sredstava i energije iz samo jedne države. Ekonomski uslovi, uključujući tu dobrobit stanovništva i izbjegavanje nejednakog društvenog i privrednog razvoja, kao i nezavisnost države, su takođe prepoznati kao potencijalne prijetnje nacionalnoj bezbjednosti.
- **Bezbjednosna politika Republike Litvanije:** u ovom poglavlju su uvršteni ključni krajnji i strateški ciljevi koji se tiču nacionalne bezbjednosti: strateški koncepti i smjernice za primjenu; okolnosti pod kojima bi bila opravdana upotreba vojnih snaga i značaj stabilnosti i prosperiteta na domaćem nivou.
- **Primarne aktivnosti i sredstva za sprovođenje strategije:** u ovom poglavlju su obuhvaćene integracija u NATO i EU, jačanje međunarodne bilateralne i multilateralne saradnje, učešće u međunarodnim mirovnim operacijama i upravljanje u kriznim situacijama, itd. Poseban naglasak je stavljen na značaj jačanja unutrašnje, ekonomske i društvene bezbjednosti, kontrolu kriminala i njegovo sprječavanje, zaštitu životne sredine i kulture, jačanje obavještajnih i kontraobavještajnih službi i zaštitu povjerljivih informacija.

Slika 1 prikazuje proces kojeg se treba pridržavati i ključna pitanja koja treba postaviti u procesu određivanja bezbjednosne politike. Oni se mogu prilagođavati kako bi se omogućilo kreiranje PNB kao i bezbjednosne politike koja se odnosi na pojedine sektore.

2.1 Politika nacionalne bezbjednosti

DCAF predlaže široku definiciju PNB kao: „okvira u kom se opisuje način na koji država omogućava bezbjednost samoj sebi i svojim građanima“.⁴ Ovaj dokument kojim se određuje politika se, takođe, može nazivati i planom, vizijom, strategijom, konceptom ili doktrinom. PNB je često data kao integrisani dokument kojim se određuje način na koji treba organizovati

Slika 2: Određivanje spoljašnjih i unutrašnjih bezbjednosnih potreba¹⁰

Odjeljak 3

Bosna i Hercegovina i Litvanija: sadržaj Bijelih knjiga

U Bijeloj knjizi odbrane **Bosne i Hercegovine**¹¹ poseban naglasak se stavlja na reformu sistema odbrane i identifikuju se ključne prijetnje bezbjednosnoj sredini Bosne i Hercegovine (na globalnom, regionalnom i unutrašnjem planu). Ona se potom usredsređuje na:

- **Odbrambenu politiku Bosne i Hercegovine**, uključujući strateške principe, integraciju u evroatlanske bezbjednosne strukture, standardizaciju i interoperabilnost Partnerstva za mir/NATO-a i doprinos regionalnoj saradnji u Jugoistočnoj Evropi.
- **Odbrambeni sistem Bosne i Hercegovine**, uključujući demokratsku kontrolu oružanih snaga, civilnu komandu, parlamentarni nadzor, transparentnost u planiranju sistema odbrane i određivanju budžeta za odbranu, operativni i administrativni lanac komande i veličinu oružanih snaga.
- **Kadrove i izgradnju kapaciteta, uključujući pojedinačnu i zajedničku obuku**, profesionalni razvoj, upošljavanje oružanih snaga, mirovne operacije, pomoć i podršku operacijama koje sprovode civilne vlasti, oficirski korpus, vojnike, rezervu i sistem upravljanja osobljem.

Politika odbrane **Litvanije** (Bijela knjiga)¹² predstavlja sveukupnu promjenljivu bezbjednosnu sredinu države i novu ulogu i nove misije oružanih snaga. Ona se potom usredsređuje na:

- **Glavne pravce politike odbrane Litvanije**, uključujući jačanje evroatlanske bezbjednosti, predviđanja vezana za stabilnost i odbrambenu saradnju na međunarodnom, multilateralnom i bilateralnom nivou.
- **Reformu sistema odbrane**, uključujući prijelaz sa principa teritorijalne na princip kolektivne odbrane, nove zadatke i kriterijume koji se postavljaju pred litvanske oružane snage i pregled strukture oružanih snaga.
- **Upravljanje osobljem i obuku.**

sektor bezbjednosti kako bi on odreoagovao na spoljašnje i unutrašnje bezbjednosne prijetnje.⁵ Pošto je težnja PNB da nacionalnu bezbjednost obuhvati kao cjelinu, ona postaje hijerarhijski superiorna u odnosu na specifičnu politiku određenih sektora, agencija ili onu koja se bavi specifičnim pitanjima, poput politike koja se konkretno odnosi na vojnu doktrinu ili policijsku službu. U Odjeljku 1 je opisan proces kreiranja PNB.

PNB se, takođe, razlikuje od ostale bezbjednosne politike nizom pitanja koja se njom obuhvataju. PNB ima tendenciju da se usredsređuje na spoljašnje prijetnje bezbjednosti koje zahtijevaju nacionalni odgovor. Ovo je i dalje slučaj, npr. u **Sjedinjenim Američkim Država** (SAD). PNB SAD-a se bavi pitanjima koja idu od pripremljenosti vojnih snaga, nuklearnih strategija i terorizma pa do hemijskog i biološkog oružja.⁷ Međutim, u politiku nacionalne bezbjednosti se sve više uključuju sveobuhvatne procjene domaće i međunarodne bezbjednosne sredine (vidi Sliku 2). Na primjer, **bugarski Koncept nacionalne bezbjednosti iz 1998. godine** se zasniva na pretpostavci da nema direktne vojne prijetnje nacionalnoj bezbjednosti. Stoga je u njemu fokus stavljen na pitanja organizovanog kriminala (transnacionalnog i prekograničnog), trgovine (drogama, oružjem i ljudima), ilegalne trgovine (uglavnom trgovine oružjem kojom se krši embargo UN-a), terorizam i uništavanje životne sredine.⁸

Sljedeći model predstavljaju **avganistanska i azerbejdžanska** PNB, koje su podijeljene na spoljašnja i unutrašnja bezbjednosna pitanja. U slučaju Azerbejdžana, spoljašnja pitanja obuhvataju teritorijalni integritet, integraciju u evropske i evroatlanske strukture, jačanje odbrambenih kapaciteta, itd. Na unutrašnjem nivou, politika se usredsređuje na pitanja poput jačanja demokratije,

zaštite nacionalne i vjerske tolerancije i na informatičku bezbjednost.

U **Sijera Leoneu**, postkonfliktnoj državi, pokrenuto je određivanje PNB, kao nastavka dvogodišnjeg procesa tokom kojeg je napravljena Revizija sektora bezbjednosti. U Reviziji sektora bezbjednosti je dat određeni broj preporuka, uključujući potrebu za boljom koordinacijom među institucijama sektora bezbjednosti. Ono što je isto tako značajno, jeste da se ovom revizijom naglašava opasnost od postojanja unutrašnje nestabilnosti umjesto spoljašnjih prijetnji kao potencijalnog uzročnika ponovnog sukoba.

2.2 Bezbjednosna politika koja je karakteristična za pojedine sektore

Bezbjednosna politika koja je karakteristična za pojedine sektore poput Bijele knjige odbrane ili strategija nacionalne bezbjednosti se razlikuje od PNB jer se problemima nacionalne bezbjednosti bavi onako kako se oni odnose na određene agencije ili određena pitanja. Kao po pravilu, bezbjednosnom politikom koja se odnosi na pojedine sektore se daju preciznije smjernice o ulozi, organizacionoj strukturi i nadležnostima određene agencije, kao i o načinu na koji ona treba da rješava određene bezbjednosne potrebe. Istovremeno, politika koja se tiče pojedinačnog sektora treba da bude stavljena u kontekst sveobuhvatne nacionalne politike, pri čemu se usaglašavaju i ujedinjuju državna politika i politika organa koji se bave bezbjednosnim pitanjima. Stoga, kao što je slučaj kod PNB, bezbjednosna politika koja se tiče pojedinačnih sektora je važna platforma sa koje se mogu pokrenuti sistematski i koordinisani napori na RSB-u.

Bezbjednosna politika može da bude predstavljena u formi „Bijele knjige“, što je uglavnom neformalan naziv za parlamentarni dokument kojim se određuje državna politika (vidi Odjeljak 3). To je dokument koji izdaje vlada u kome predstavlja politiku i/ili predlaže aktivnosti u onoj oblasti koja je trenutno posebno zabrinjava. Premda nije obavezujuća po zakonu, Bijela knjiga se ponekad može smatrati dijelom otvorenog procesa konsultacija. Međutim, Bijela knjiga obično ne znači jasnu namjeru vlade da donese nove zakonodavne odredbe. „Zelena knjiga“ je obično otvorenija i njome se samo predlaže strategija ili je, pak, formulisana kao dokument za diskusiju i konsultacije.

3 Zbog čega su rodna pitanja bitna u procesu kreiranja bezbjednosne politike?

Rod se odnosi na uloge i odnose, osobine ličnosti, stavove, ponašanje i vrijednosti koje društvo pripisuje muškarcima i ženama. „Rod“ se, stoga, odnosi na *naučene* razlike između muškaraca i žena, dok „pol“ označava *biološke* razlike između muškaraca i žena. Rodne uloge se u velikoj mjeri razlikuju u okviru jedne ili više kultura i vremenom se mogu mijenjati. Rod se ne odnosi samo na žene i muškarce, već i na njihove međusobne odnose.

Integracija rodnih pitanja je proces procjene potencijalnih posljedica po žene i muškarce bilo koje planirane aktivnosti, uključujući zakonodavne odredbe, politiku i programe u svim oblastima i na svim nivoima.¹³

Za više informacija, pogledajte Priručnik o RSB-u i rodnim pitanjima

U sljedećem poglavlju je dat određeni broj razloga zbog kojih su rodna pitanja važna u procesu određivanja politike nacionalne bezbjednosti i kako ona doprinose jačanju lokalnog vlasništva i širokog učešća. Rodna perspektiva je u suštini važna jer pomaže da se shvati da stanovništvo nije homogena grupa već da u njemu postoji veliki broj različitih potreba i interesa. Imajući u vidu činjenicu da je zadatak sektora bezbjednosti da štiti sve grupe u društvu, od suštinskog je značaja da se u kreiranju bezbjednosne politike uvrsti rodna perspektiva. Ovo će pomoći da se napravi strategija za učesnike u sektoru bezbjednosti kojom će oni identifikovati veliki broj različitih potreba, ne samo onih zajednica i demografskih grupa u društvu koje su najvidljivije i privilegovane. Institucije i zaposleni u sektoru bezbjednosti mogu ponekad da budu uzrok nesigurnosti, posebno kada su u pitanju obezvlašćene grupe u društvu. Međutim, nasilje može da proistekne, takođe, iz zakonodavnih odredbi i politike koje zajedno čine vladavinu prava. U slučajevima gdje se politikom ne prepoznaju rodne razlike, tj. kada je takva

politika „slijepa“ na rodne razlike, ovakva politika i zakonodavne odredbe mogu direktno i indirektno da dovedu do rodnog nasilja nad ženama, muškarcima, djevojkama, mladićima, dječacima i djevojčicama; do rodne nejednakosti i do prakse kojom se isključuju pripadnici određenog roda. Ovo samo po sebi zahtijeva procese kreiranja politike koji će biti sveobuhvatni i u koje će biti uvršteno viđenje svih društvenih grupa u datom stanovništvu.

3.1 Lokalno vlasništvo putem participatornog procesa kreiranja politike

Kako bi se došlo do legitimiteta i lokalnog vlasništva nad bezbjednosnom politikom na nacionalnom nivou, kao i do konsenzusa o bezbjednosnim prioritetima, treba da postoji participatoran proces procjenjivanja, kreiranja, primjene i nadgledanja/vrednovanja ove politike. Participatornim procesom se, takođe, jačaju odgovornost, transparentnost i održivost, tri ključna principa RSB-a. Jedan od ključnih koraka ka uspostavljanju participatornog procesa kreiranja bezbjednosne politike, je uključivanje i žena i muškaraca u proces odlučivanja (vidi Odjeljak 4). Jednako učešće žena i muškaraca u procesima kreiranja bezbjednosne politike na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou je u skladu sa međunarodnim normama i odredbama, poput Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti UN-a, čime državne strukture bolje predstavljaju društveni sastav.

Poštovanje obaveza predviđenih međunarodnim zakonima i podzakonskim aktima

Integracija rodnih pitanja u donošenje politike nacionalne bezbjednosti je neophodna kako bi se ispoštovale obaveze po međunarodnim i regionalnim zakonima, podzakonskim aktima i normama koje se tiču bezbjednosti i rodnih pitanja. Ključna dokumenta iz ove oblasti obuhvataju:

- Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979.)
- Pekinšku deklaraciju i Platformu za akciju (1995.)
- Rezoluciju 1325 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o ženama, miru i bezbjednosti (2000.)

Vidi Aneks o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima

U mnogim državama, žene su i dalje isključene iz procesa donošenja odluka. Na primjer, obnova i unapređivanje bezbjednosti u **Liberiji** podrazumijevalo je kompletno restrukturiranje bezbjednosnih snaga, uključujući i određivanje PNB i bezbjednosnih politika koje se tiču pojedinačnih sektora. Premda je Vlada Liberije odredila kvotu od 20% za učešće žena u bezbjednosnim snagama, žene ipak nijesu uzele učešća u kreiranju bezbjednosne politike. Nijesu omogućene konsultacije na nacionalnom nivou sa ženama kako bi se dobile različite informacije o, npr. socijalnoj i ekonomskoj nesigurnosti i kako bi

se povećale mogućnosti za dobijanje koordinisanog odgovora na sve raširenije seksualno nasilje.¹⁴ Ovo je u suprotnosti sa trenutnim međunarodnim stavovima kojima se naglašava da samo onda kada se ženama daju jednaka prava kao i muškarcima i jednak pristup procesu odlučivanja, može doći do održivog razvoja.¹⁵

Uključivanje muškaraca i žena na jednakoj osnovi u kreiranje bezbjednosne politike pokazuje da veoma često oni imaju različite bezbjednosne potrebe i prioritete. Neophodan je različit pristup pružanju bezbjednosti i pravde za različite grupe ukoliko se želi postići njihov ravnopravan pristup javnim službama. Što je još važnije, korišćenje rodnih pitanja kao vodećeg principa kojim se unaprjeđuje rasprava o pružanju bezbjednosti i pravde nije samo stvar zadovoljavanja različitih potreba muškaraca i žena već se direktno tiče specifičnih bezbjednosnih potreba zasnovanih na etničkoj pripadnosti, staležu, seksualnom opredijeljenju i vjeroispovijesti.

Kako bi se omogućilo puno i ravnopravno učešće muškaraca i žena, može se preduzeti veliki broj različitih inicijativa koje obuhvataju:

- Šire konsultacije sa organizacijama iz ruralnih i urbanih sredina i liderima zajednica, uključujući i žene i organizacije žena .

- Imenovanje žena u vodeće organe u kojima se donose ključne odluke o sistemu bezbjednosti na ministarskom nivou.
- Zalaganje za uključivanje informacija koje se dobiju od organizacija žena, odbora poslanica i predstavnica iz ministarstava za ženska pitanja u procese kreiranja bezbjednosne politike.

Uspostavljanjem participatornog procesa, od samog početka se obezbjeđuju smjernice za postizanje djelotvornosti u pružanju usluga. Kao rezultat se dobija potencijalno najveća operativna djelotvornost, uključujući sposobnost bezbjednosnih snaga da odgovore na specifične bezbjednosne i pravosudne potrebe identifikovane u okviru bezbjednosne politike. Kao dokument, politika ovakvog tipa koja je razvijena pod upravom izvršne vlasti i koju je usvojio parlament, je takođe djelotvorno sredstvo kojim se političko vođstvo u državi drži odgovornim za ispunjavanje datih obećanja. Rodno odgovoran participativan pristup procesu kreiranja politike omogućava stoga različitim društvenim grupama jednak pristup politici u ovoj oblasti i procesu njenog kreiranja, primjene i procjene. Ovo je od posebne važnosti u u postkonfliktnom kontekstu i u nekim od zemalja u tranziciji gdje se bezbjednosne strukture izgrađuju od nule, usljed činjenice da su prethodno ili naglo ili postepeno propadale.

Odjeljak 4

Koristi od participatornog kreiranja bezbjednosne politike u Južnoafričkoj Republici

Proces transformacije bezbjednosne politike i bezbjednosnih institucija nakon aparthejda u Južnoj Africi se često daje kao primjer dobre prakse procesa RSB-a, koji je u potpunosti participatoran i kojim se upravlja sa lokalnog nivoa. Na primjer, u reviziju odbrane za period od 1996.-1998. godine je bila uvrštena i konsultacija na nacionalnom nivou, kojom je omogućeno učešće vjerskim vođama i predstavnicima zajednica, aktivistima, predstavnicima NVO-a i organizacijama žena. U okviru ovog procesa, organizacije žena koje se ovim pitanjima bave od samog početka su bile od suštinskog značaja za skretanje pažnje na ključna bezbjednosna pitanja poput vojnog uticaja na životnu sredinu i seksualnog uznemiravanja žena. Kao odgovor na ovo, u Sekretarijatu za odbranu su uspostavljena dva nova pododбора. U krajnjem slučaju, participativna priroda pregleda odbrane je za rezultat imala podršku procesu izgradnje nacionalnog konsenzusa o bezbjednosnim pitanjima i dovela je do stvaranja javnog legitimiteta novih bezbjednosnih struktura.¹⁶

Konsultacije sa ženama u civilnom društvu i političkim partijama su omogućile da bezbjednosna politika bude rodno odgovorna i da se njome naglase uloge žena kao korisnika i onih koji omogućavaju bezbjednost. Ovo je, npr. ilustrovano Bijelom knjigom o obavještajnim službama iz 1994. godine, Bijelom knjigom odbrane Južne Afrike iz 1996. i Bijelom knjigom o bezbjednosti i sigurnosti iz 1998.

Iskustvo Južne Afrike pokazuje da uključivanje žena i predstavnica organizacija žena u rasprave o bezbjednosnim pitanjima može da dovede do boljeg i šireg razumijevanja onoga što bi trebalo da bude uključeno u politiku bezbjednosti i odgovarajuća dokumenta.

Osnovni rezultati ovog procesa, koji su imali direktnog uticaja na kreiranje politike, obuhvatali su:¹⁷

1. Južna Afrika je prešla sa puke reforme na transformaciju sektora bezbjednosti preduzimanjem koraka na konsultovanju javnosti o ulozi koju ima sektor bezbjednosti i stavljanjem bezbjednosti ljudi i razvoja u centar svog okvira nacionalne bezbjednosti.
2. Žene različitih stavova i sistema vrijednosti svih rasa su imale centralnu ulogu u kreiranju vizije i oblikovanju procesa kojim je bezbjednost ljudi postala prioritet države.
3. Mobilisane su žene širom političke sfere kako bi se postigla njihova zastupljenost od 50 % u pregovorima koji su doveli do izbora 1994. godine i na kojima je 28 % poslaničkih mjesta u parlamentu pripalo ženama. One su nastavile da podržavaju učešće javnosti u kreiranju politike i ostale su najglasniji zagovornici bezbjednosti ljudi.
4. U okviru bezbjednosnog okruženja, sve se više prepoznaje da žene:
 - a. unose ključnu perspektivu planiranja i primjenu programa;
 - b. imaju pozitivan uticaj kao pripadnice bezbjednosnih snaga;
 - c. su od suštinskog značaja za izgradnju mira i bezbjednosti.
5. Neće doći do potpune transformacije sektora bezbjednosti ukoliko se ne promijeni institucionalna kultura. Prevazilaženje rodne diskriminacije, kao što je to slučaj i sa rasnom diskriminacijom, je ključna komponenta i pokazatelj transformacije.

3.2 Sveobuhvatna bezbjednosna politika kojom se rješavaju različite bezbjednosne potrebe

Kao što je napomenuto u Poglavlju 2, bezbjednosna politika sve više obuhvata i unutrašnje i spoljašnje prijetnje bezbjednosti. U skladu sa fokusom ljudske bezbjednosti na zadovoljavanje bezbjednosnih potreba pojedinaca i zajednica, sveobuhvatnom bezbjednosnom politikom se uzimaju u obzir različite bezbjednosne potrebe žena, muškaraca, djevojaka, mladića, djevojčica i dječaka, uključujući unutrašnje bezbjednosne prijetnje poput rodnog nasilja (RN).

Vidi Priručnik o RSB-u i rodnim pitanjima

RN možda predstavlja jedan od najočiglednijih pokazatelja da postoji potreba za različitim pristupom pružanju bezbjednosnih i pravosudnih usluga. Ono je globalni fenomen koji utiče i na žene i djevojke isto kao i na muškarce i mladiće. Statistički gledano, UNIFEM procjenjuje da jedna od tri žene širom svijeta biva podvrgnuta nekom obliku RN-a, poput napastvovanja, silovanja, trgovine ljudima ili biva prebijena.¹⁸ Centri za sprječavanje i kontrolu bolesti navode da svake godine u SAD-u 1.500.000 žena i više od 800.000 muškaraca siluje ili fizički zlostavlja emotivni partner.¹⁹ Na Jamajci, strategijom nacionalne bezbjednosti se tvrdi da nasilje u porodici doprinosi opštem modelu kriminala i nasilja usljed njegovog poražavajućeg uticaja na socijalnu strukturu i uloge u socijalizovanju mladih da nasilje koriste kao način razrješenja sukoba.²⁰ Finansijske posljedice RN-a su, takođe, značajne jer imaju direktan uticaj na djelotvornost pružanja usluga kao i na ostale državne sektore. Prema Ministarstvu unutrašnjih poslova Velike Britanije, nasilje u porodici je vodeći uzrok obolijevanja žena uzrasta od 19 do 44 godine, koje godišnje Veliku Britaniju košta 23 milijarde funti.²¹

Rodna pitanja, posebno RN, se često poistovjećuju sa ženama, djevojkama i djevojčicama. Međutim, rodna pitanja se jednako odnose i na muškarce, mladiće i dječake i samo se uzimanjem u obzir njihovih specifičnih bezbjednosnih potreba u procesu kreiranja politike postiže sveobuhvatan pristup. Na

primjer seksualno nasilje počinjeno nad muškarcima u oružanim snagama i zatvorima je u velikoj mjeri tabu tema, ali svakako problem koji zaslužuje da mu se posveti pažnja. Istraživanje stanja u zatvorima u četiri države u SAD-u je pokazalo da je otprilike jedan na svakih pet muških zatvorenika prijavio da je bio prisiljen ili primoran na seksualni odnos tokom boravka u zatvoru.²³ RN nad muškarcima, mladićima i dječacima je često problem i tokom konflikta gdje oni postaju objekti seksualnog nasilja, masakra na osnovu polne pripadnosti ili prinudnog regrutovanja. Uprkos ovom preovladavanju RN-a, programi za rješavanje pitanja RN-a koji se usredsređuju na muškarce, mladiće i dječake njegove žrtve gotovo da uopšte ne postoje u postkonfliktnom kontekstu.²⁴

Imajući u vidu veliki stepen u kome preovladava RN, kao i njegove ozbiljne socijalne i finansijske posljedice, on predstavlja bezbjednosno pitanje koje treba riješiti u okviru politika nacionalne bezbjednosti, kako u okviru PNB tako i u okviru politike koja se tiče pojedinačnih sektora ili problema.

3.3 Nediskriminacija u bezbjednosnoj politici i institucijama sektora bezbjednosti

Smanjenje diskriminacije počinjene od strane pripadnika sektora bezbjednosti na osnovu vjeroispovijesti, pola, rasne pripadnosti, seksualnog opredijeljenja ili nekog drugog neosnovanog činioca može da izgradi povjerenje u institucije sektora bezbjednosti, pojača njihov legitimitet i poboljša pružanje bezbjednosnih i pravosudnih usluga. Kao strateški dokument, bezbjednosna politika obavezuje vladu da rješava pitanja bezbjednosti i pravde i u javnoj sferi i u redovima samih bezbjednosnih snaga. Kao takva, bezbjednosna politika može da odredi pravila kojima će se uspostaviti zaštita od diskriminacije u institucijama sektora bezbjednosti. Rodno odgovorno kreiranje bezbjednosne politike omogućava da se politika ne piše jezikom koji podstiče diskriminaciju. Kada se u nju uvrste specifične izjave i stavovi o nediskriminaciji, bezbjednosna politika može da ima pozitivan uticaj na strukture i pripadnike oružanih snaga, policije, obavještajnih službi i ostalih institucija sektora bezbjednosti.

Odjeljak 5

Rodno nasilje koje su počinile bezbjednosne snage u Sjevernoj Leoneu²²

Desetogodišnji konflikt u Sjevernoj Leoneu je zvanično završen u januaru 2002. godine. Pripadnici oružanih snaga i policije su tokom konflikta počinili seksualno nasilje, a muškarci su i dalje prezastupljeni u obje ove institucije, čime se reformski napori i njima odgovarajuća rodna perspektiva ograničavaju. Militaristička kultura prisutna u sektoru bezbjednosti u Sjevernoj Leoneu može da ojača i institucionalizuje RN u redovima oružanih snaga i policije.

Kao odgovor na ovo, pitanja o ljudskim pravima su uvrštena u obuku koju je vojnim snagama i policiji Sjeverne Leonea ponudio Međunarodni tim za obuku i pružanje savjetodavnih usluga vojsci pod vođstvom britanskih snaga (a koji je pokrenut u okviru Projekta za bezbjednost i sigurnost zajednica u okviru Komonvelta). Obuka, pravila ponašanja, uvođenje disciplinskih mjera, pravljenje protokola i institucionalnih mehanizama kojima se rješavaju prijave RN-a, kao i povećanje zastupljenosti žena, mogu pomoći da se u okviru snaga sektora bezbjednosti riješe slučajevi RN-a.

4 Na koji se način rodna pitanja mogu integrisati u bezbjednosnu politiku?

U ovom poglavlju su dati primjeri i sugestije o načinu na koji se obezbjeđuje da rodna pitanja budu uvrštena u proces kreiranja bezbjednosne politike. Kako je razvoj bezbjednosne politike bez sumnje različit od države do države, u njima će postojati različiti izazovi i mogućnosti za integraciju rodni pitanja. Preporuke koje su date u ovom poglavlju treba stoga prilagoditi lokalnom kontekstu. Za diskusiju o kreiranju bezbjednosne politike u pojedinim kontekstima, pogledajte Poglavlje 5. Ovo Poglavlje je podijeljeno po različitim institucijama koje učestvuju u stvaranju bezbjednosne politike: nacionalna vlada (uključujući bezbjednosna koordinaciona tijela i odbore za izradu nacrtu određene politike), parlament, lokalna uprava i OCD. U njemu su, također, data i ona pitanja koja se provlače kroz sve ove sektore, a koja treba razmatrati u svim ovim različitim institucijama. To su: obuka o rodni pitanjima, nadgledanje i vrednovanje.

Kao što je već napomenuto, za razvoj ili reviziju politike nacionalne bezbjednosti je neophodno da se dobiju informacije od velikog broja učesnika, uključujući tu one koji omogućavaju bezbjednost sa unutrašnjeg i spoljašnjeg nivoa. Stoga izrada nacrtu djelotvorne bezbjednosne politike zahtijeva veliki broj resursa, u smislu kadrova kao i u finansijskom smislu. Iz ovog razloga, politika nacionalne bezbjednosti rijetko podliježe reviziji, raspravi i širim konsultacijama. Stoga je od suštinskog značaja da se, kada se pojavi mogućnost za kreiranje politike od samog početka, urade svi pripremni radovi kako bi u nju obavezno bila uključena rodna pitanja.

4.1 Nacionalna vlada

Kako bi se pokrenulo kreiranje bezbjednosne politike ili kako bi se ona modifikovala, neophodno je da postoji politička posvećenost sa izvršnog nivoa. Na primjer, ministar odbrane će obično nadgledati sprovođenje obnovljene bezbjednosne politike. Stoga, posvećenost stvaranju sveobuhvatnog procesa kreiranja bezbjednosne politike i rješavanja rodni pitanja mora da se pokrene sa najviših nivoa vlasti i da bude uvrštena u njihov rad, kao i u rad ključnih ljudi u ministarstvima, kako bi se došlo do rodno odgovornog procesa i rezultata.

U slučaju PNB **Kanade**,²⁵ nacrt bezbjednosne politike je u potpunosti bio u nadležnosti premijerovog savjetodavnog kabineta. Premijer je odlučio da proces kreiranja bezbjednosne politike ne treba da se odvija na nivou više ministarstava jer je postojalo uvjerenje da bi se time samo odužio proces davanja nacrtu. Stoga su bili isključeni svi oni učesnici koji nijesu bili iz vladinih redova, uključujući tu i stručnjake za

rodna pitanja. Uključivanje različitih viđenja o tome šta se podrazumijeva pod bezbjednošću oduzima dosta vremena, ali je neophodno kako bi se stvorila jaka i utemeljena bezbjednosna politika. Ukoliko postoji proces kreiranja bezbjednosne politike iz koga su isključeni određeni učesnici, to ograničava transparentnost, demokratski nadzor i kontrolu kao i kriterijume na osnovu kojih se rješavaju rodna pitanja.

Kako bi se izgradili kapaciteti za rješavanje rodni pitanja i posvećenost zaposlenih na odgovornijim funkcijama u vladi, te kapaciteti zaposlenih koji su uključeni u kreiranje bezbjednosne politike i njihova posvećenost rješavanju ovih pitanja, zaposleni u ministarstvima, parlament ili OCD mogu preduzeti određene korake. Ovi koraci obuhvataju:

- Podizanje svijesti o međunarodnim i nacionalnim obavezama prema rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima među šefovima država, ministrima, zaposlenima na visokim položajima u ministarstvima i ključnim osobama u institucijama sektora bezbjednosti.
- Obezbeđivanje kratkih predavanja i izvještaja o rodni pitanjima, bezbjednosnoj politici, unaprijeđenom pružanju usluga i operativnoj djelotvornosti do kojih se dolazi primjenom rodno pristupa u kreiranju politike za glavni upravljački kadar.
- Izradu podsjetnika za zaposlene na visokim položajima o bezbjednosni pitanjima u koje su na adekvatan način uvrštena rodna pitanja.
- Pružanje kratkih izvještaja glavnom upravljačkom kadru o tome u kojim oblastima se rodna pitanja mogu uvrstiti u bezbjednosnu politiku i time doprinijeti njenom cilju.
- Zalaganje za imenovanje kvalifikovanih žena u upravljački kadar i za postojanje razumijevanja i jasno pokazane posvećenosti postizanju rodne ravnopravnosti, datih u opisima poslova.²⁶
- Pokretanje programa mentorstva kojima se povezuju stručnjaci za rodna pitanja sa osobljem na visokim položajima kako bi se izgradili njihovi kapaciteti za rješavanje rodni pitanja.

Organi za koordinaciju rada bezbjednosni službi

Savjeti nacionalne bezbjednosti (SNB) omogućavaju koordinisane aktivnosti i integraciju velikog broja pitanja koja se tiču bezbjednosne politike, zakonodavnih odredbi, nadzora i struktura. SNB ili neko slično tijelo može da bude pozvan da koordiniše politiku, da je primijeni, procijeni ili da savjetodavnu podršku, kao i da raspodjeli sredstva za borbu protiv bezbjednosni prijetnji. Ova koordinaciona tijela su stoga suštinska, ako ne i lako pristupna polazna tačka kojom se rodna pitanja stavljaju na dnevni red i ženama se omogućava učestvovanje u odlučivanju na polju bezbjednosti.

SNB u **Sijera Leoneu**, Kabinet u **Velikoj Britaniji** ili Savjet za savjetovanje o nacionalnoj bezbjednosti **Kanade** imaju različite funkcije, ali svi imaju zajednički cilj, a to je da se centralizuje viđenje nacionalne

bezbjednosti od strane zaposlenih na visokim položajima u vladi.²⁷ Međutim, u državama nove demokratije i u postkonfliktnim državama, kapaciteti vlade da upravlja i koordiniše odgovorima na pitanja od važnosti za nacionalnu bezbjednost mogu da budu slabi. Isto tako, ovim organima ponekad dominiraju oružane snage i u njima nedostaje civilno-vojna ravnoteža.

Premda SNB ili slična tijela u različitim državama imaju veliki broj članova i različite mandate, u njihovom radu rijetko kada učestvuju žene ili su u njega uvrštena rodna pitanja.

- U **Nepalu**, 2004. godine, SNB se sastojao od vojnog osoblja i predstavnika Ministarstva odbrane i Kabineta premijera, pri čemu žene nijesu bile uključene (uistinu, nije bilo žena na visokim položajima u policiji ili u ključnim ministarstvima Vlade Nepala).
- **Pakistanski** SNB je sličnog ograničenog sastava jer je nacionalna bezbjednost usko definisana terminima suvereniteta, integriteta, odbrane, bezbjednosti države i „upravljanja kriznim situacijama“.²⁸ SNB **SAD**-a je ima, takođe, ograničen broj članova, te zvanično uključuje predsjednika, potpredsjednika, državnog sekretara i sekretar za odbranu, a sjednicama redovno prisustvuju načelnici združenih generalštaba, direktor CIA-e i predsjednikov savjetnik za nacionalnu bezbjednost. Rodna ravnoteža u SNB SAD-a i Pakistana je jako loša, a među pitanjima koja se tiču nesigurnosti sa kojima se suočavaju muškarci i žene se obično ne pravi razlika ili se ne uzimaju u obzir. Jedan od razloga za ovo jeste što se ovi organi prvenstveno bave problemima na makro-političkom nivou, ne praveći pri tom razliku između pojedinačnih društvenih grupa.

Kao što je navedeno u Poglavlju 3.1, veliki broj različitih prednosti proističe iz povećanja zastupljenosti žena i integrisanja rodniha pitanja u odlučivanje na polju bezbjednosti. Na primjer, konsultacije sa predstavnicama kluba poslanica će najvjerovatnije dovesti do proširenja debate u SNB o tome koje bezbjednosne probleme treba postaviti kao prioritet. Uzimanje u obzir rodniha pitanja može da pokrene produktivnu raspravu o uvriježenim shvatanjima bezbjednosti i bezbjednosnih prioriteta kao i o djelotvornim metodama kojima se mogu omogućiti bezbjednost i pravda.

Na integrisanju rodniha pitanja i povećanja učešća žena u organima koji koordinišu rad bezbjednosnih službi mogu da se preduzmu sljedeći koraci:

- Da se kao prioritet imenuje žena predstavnica u SNB.
- Da se uključe predstavnici iz ministarstva koja se bavi rodniha pitanjima i pitanjima žena, ostalih vladinih organa koji se bave ovim pitanjima ili iz klubova poslanica, ili da se obave konsultacije sa njima.
- Putem obuke, kratkih predavanja, mentorstva i ostalih inicijativa treba izgraditi kapacitete

pripadnika SNB da se bave rodniha pitanjima. Pogledajte Poglavlje 4.5 o obuci o rodniha pitanjima.

- Uvesti mehanizme kojima će se omogućiti konsultacije sa spoljnim stručnjacima za rodna pitanja i predstavnicama organizacija žena.

Jedan od izazova pred većim angažovanjem žena u SNB je i činjenica da su žene u većini zemalja i dalje udaljene sa visokih pozicija u politici i s toga malo žena dolazi na pozicije u ovakvim savjetima. Na primjer, u 2005. godini samo su dvanaest žena bile ministarke odbrane i pitanja veterana (6,6%), a 29 žena (15,8%) su bile ministarke pravde na uzorku od 183 države.²⁹ Zbog ovoga je neophodno da se sprovedu inicijative za povećanje broja žena na vodećim političkim pozicijama, u koje mogu da spadaju: stipendije za žene kako bi one pohađale odgovarajuće univerzitetske programe, izgradnja kapaciteta poslanica i uvođenje kvota u političkim partijama. Samo uključivanje žena u organe koji koordinišu rad institucija sektora bezbjednosti ne mora automatski da znači da će više pažnje biti posvećeno rodniha pitanjima, ali će različitost mišljenja i iskustava članova SNB svakako na pregovarački sto iznijeti više različitih viđenja situacije.

Odbori za izradu nacrtu bezbjednosne politike

Ukoliko se teži da se rodna pitanja snažno uvrste u bezbjednosnu politiku, onda oni organi koji prave nacrtu bezbjednosne politike treba da imaju dovoljno kapaciteta da shvate različite bezbjednosne potrebe muškaraca, žena, djevojaka, mladića, djevojčica i dječaka i način na koji će predložena bezbjednosna politika uticati na ove potrebe. Organi koji prave nacrtu bezbjednosne politike mogu da budu stalni ili ad hoc odbori. Politiku može da kreira tim ljudi iz samo jednog vladinog resora (npr. odredbe vezane za policiju) ili iz nekoliko resora (npr. za PNB).

Članovi odbora koji izrađuju nacrt bezbjednosne politike moraju da imaju tehničko znanje i vještine kako bi pripremili politiku koja će biti sveobuhvatna, jasna i nedvosmislena. Glavni kriterijumi po kojima se biraju članovi ovakvog odbora treba da budu:

- Tehničke vještine i znanje – *uključujući vještine i znanje o integraciji rodniha pitanja.*
- Zastupljenost ključnih organa koji odlučuju u ovom procesu i koji sprovode ovu politiku – *po mogućnosti treba uključiti predstavnika ministarstva koje je nadležno za rodna pitanja.*
- Posvećenost demokratskoj reformi – *uključujući promovisanje rodne ravnopravnosti.*³⁰

Nadzorni organi poput parlamenta ili OCD mogu da imaju važnu ulogu u zalaganju za uključivanje stručnjaka za rodna pitanja u odbor koji pravi nacrt bezbjednosne politike ili za to da članovi odbora prođu obuku koja se sastoji od rodniha komponenti.

Kako bi omogućilo da bezbjednosna politika bude rodno odgovorna, ovaj odbor treba da eksplicitno

obuhvati rodna pitanja i da pri davanju nacrtu ove politike koristi rodno osjetljiv jezik.

Eksplicitno obuhvatanje rodnih pitanja

U zavisnosti od tipa bezbjednosne politike koja je u procesu kreiranja, rodna pitanja koja treba naglasiti obuhvataju sljedeće (vidi Odjeljak 6):

- Značaj postizanja jednakosti između muškaraca i žena, društvenih, vjerskih i etničkih grupa, treba da se postavi kao jedno od pitanja nacionalne bezbjednosti.
- Potvrdu jednakih prava svih muškaraca i žena da učestvuju u radu institucija sektora bezbjednosti.
- RN nad muškarcima, ženama, djevojkama, mladićima, djevojčicama i dječacima kao ključnu unutrašnju prijetnju bezbjednosti; strategije za sprječavanje, odgovor na RN i njegovo kažnjavanje uz dodjeljivanje odgovarajućih kadrovskih i finansijskih sredstava.
- Ukidanje diskriminacije u institucijama sektora bezbjednosti ili u pružanju bezbjednosnih usluga na osnovu pola, rasne pripadnosti, vjeroispovijesti, seksualnog opredjeljenja ili bilo kojeg drugog neodgovarajućeg kriterijuma.
- Institucionalna pravila ponašanja, uključujući tu specifične odredbe o zabrani diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ostalih oblika RN-a.
- Osnivanje mehanizama kojima se civilnom društvu omogućava učešće u nadzoru primjene bezbjednosne politike, procesa RSB-a i rada institucija sektora bezbjednosti.

Različitim vrstama bezbjednosne politike u različitim državama su se na ovaj način rješavala bezbjednosna pitanja. U Bijeloj knjizi odbrane **Sijera Leonea** se kaže da je „Ministarstvo odbrane zajedno sa

OSRSL [oružanim snagama Republike Sijera Leone] posvećeno regrutovanju i zadržavanju u službi kvalitetnog osoblja bez obzira na njegovu plemensku pripadnost, region iz kojeg dolazi, rod, vjeroispovijest...“.³¹ Pojam trgovine ljudima je uključen u strategije nacionalne bezbjednosti Rumunije i Ukrajine. U **ukrajinskoj** strategiji ovaj pojam je obrađen pod naslovom „Omogućavanje povoljnih vanjskih uslova za razvoj i bezbjednost države“.³² U **Rumuniji**, „strategijom se prepoznaje potreba za primjenom određenih sredstava kojima će se stimulisati nacionalna solidarnost i građanska odgovornost, zainteresovanost za radnu ravnopravnost između muškaraca i žena, jednake mogućnosti za obrazovanje i obuku i za socijalnu zaštitu“.³³

Korišćenje rodno osjetljivog jezika

Važno je da se koristi „rodno inkluzivni“ i „rodno specifični“ jezik u bezbjednosnoj politici, kako bi se izbjegle diskriminacija i isključivanje. Generička upotreba termina „on“ ili „muškarac“ isključuje žene. U mnogim bezbjednosnim politikama, počevši od Bijele knjige odbrane **Sijera Leonea** pa do Bijele knjige odbrane **Irske**, prepoznaje se ovo pitanje tako što se, na primjer, uvodi termin „vojno osoblje“. U ostalim PNB, poput **ruske** i **američke**, ne pravi se razlika između muškaraca i žena. Premda je upotreba „rodno neutralnog jezika“ – npr. „ljudi“ umjesto „muškarci i žene“ - odgovarajuća u mnogim okolnostima, njom se može ograničiti priznavanje rodnih razlika i stoga se može ostaviti dovoljno prostora pretpostavci da sve bezbjednosne grupe u društvu imaju slične bezbjednosne potrebe.

Na kraju, ima PNB, poput onih na **Jamajki**, u **Gruziji** i **Ukrajini** u kojima se i dalje koriste termini tipa „muška snaga“ (eng. manpower) i „opasnosti koje je uzrokovao muškarac“ (eng. man-made hazards).³⁴ Ovo su diskutabilni diskriminatorni termini koji proističu iz

Odjeljak 6

Rodna odgovornost u bezbjednosnoj politici Južne Afrike

Bijela knjiga Južne Afrike o obavještajnim službama, nacionalnoj odbrani i bezbjednosti i sigurnosti je napisana rodno osjetljivim jezikom i u njoj su obrađeni RN i diskriminacija, kao i jednaka zastupljenost u institucijama sektora bezbjednosti.

Bijela knjiga o obavještajnim službama (1994.):

*Nacionalne obavještajne službe će nastojati da sastavom odražavaju rodni i rasni sastav društva, uzimajući u obzir takođe objektivne kriterijume zapošljavanja po zaslugama. U ovom smislu, biće primijenjen program pozitivne akcije kako bi se riješila neravnoteža.*³⁵

Bijela knjiga o nacionalnoj odbrani Južnoafričke Republike (1996.):

Kako bi se obezbijedio legitimitet oružanih snaga, Ministarstvo odbrane je posvećeno prevazilaženju postojećeg naslijeđa rasne i rodne diskriminacije. Ono će omogućiti da NOSJA [Nacionalne odbrambene snage Južne Afrike], a pogotovo njihove vođe, u velikoj mjeri predstavljaju sastav stanovništva Južne Afrike.

*Ministarstvo odbrane prihvata pravo žena da služe u svim činovima i na svim pozicijama, uključujući borbene pozicije.*³⁶

Bijela knjiga o sigurnosti i bezbjednosti (1998.):

*U njoj se posebno pominje tretiranje krivičnih djela seksualnog nasilja, silovanja ili nasilja u porodici sa „dodatnim dignitetom, saosjećanjem i brigom“. Takođe se traži da se sprovedu strategije sprječavanja kriminala kojima će se zaštititi najrizičnije grupe kako ne bi počinile ili postale žrtve krivičnog djela, uključujući tu pripadnike „siromašnih zajednica, omladinu, žene i djecu kao i osobe sa posebnim potrebama“.*³⁷

ideje da samo muškarci (a ne žene) aktivno učestvuju u javnom životu.

Primjeri rodno osjetljivog jezika obuhvataju:

- Vojno osoblje – ne vojnici
- Policijski službenik/policijska službenica – ne policajac
- Građani i građanke – ne samo građani
- Ona/on ili on/ona – ne on
- Svi poslanici – umjesto svaki poslanik
- Ljudska vrsta – umjesto čovjek
- Treba tačno odrediti muškarci, žene, mladići, djevojke, djevojčice i dječaci tamo gdje je to moguće - umjesto termina ljudi/osoba.

4.2 Parlament

Izvršna vlast predlaže bezbjednosnu politiku, a parlament je uglavnom prihvata, dopunjuje, mijenja ili odbacuje; on kontroliše budžet i može nadgledati i vrednovati primjenu bezbjednosne politike (vidi Odjeljak 7). Premda se uloga parlamenta razlikuje od države do države, od njega se očekuje da, kada je u pitanju razvoj politike, ima dvije funkcije: da nadgleda rad izvršne vlasti i da zastupa interese građana. Ovo znači da parlament može da ima ključnu funkciju u obezbjeđivanju da politika zadovolji specifične potrebe muškaraca, mladića, dječaka, žena, djevojaka i djevojčica putem sljedećeg: participatornog procesa kreiranja politike i jednake zastupljenosti muškaraca i žena, kao i različitih društvenih, etničkih i vjerskih grupa.

Vidi Priručnik o parlamentarnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti i rodnom pitanjima

U novoosnovanim demokratskim državama ili u onima u kojima se demokratija tek uspostavlja, kao i u postkonfliktnim državama, mala je mogućnost da će na odgovarajući način biti sprovedeni koncept ili prakse demokratskog i finansijskog nadzora. Kao jedna od posljedica ovakvog stanja je nedostatak koordinacije i razmjene informacija između civilnih i vojnih vlasti, kao i nevoljnost vlade i parlamenta da prihvate civilni nadzor. Kao još jedna posljedica javlja se ograničenje odgovornosti, transparentnosti i civilnog učešća u kreiranju odgovora na probleme u oblasti nacionalne bezbjednosti. Međutim, ukoliko parlamenti u novonastalim demokratskim državama nemaju suštinskih nadležnosti u procesu odlučivanja, oni su potencijalno od suštinskog značaja za sprovođenje transparentnosti i mogu da daju značajan doprinos odgovornosti izvršne vlasti i kontroli njenog rada.

Slično ovome, u političkim sistemima gdje u zakonodavstvu i odborima preovladava jaka partijska disciplina, nadzorna uloga parlamenta može da u praksi bude izuzetno ograničena. U **Kanadi** je parlament bio kritikovan zato što je samo potvrđivao političke odluke koje su na centralizovan način donijeli premijer i njegovi politički i viši savjetnici. U politici odbrane i bezbjednosti, zakonodavni odbori i pododbori nijesu poslužili kao uspješni mehanizmi nadzora i navodi se da ne postoji istinski značajna diskusija o bezbjednosnoj politici u kanadskom parlamentu.³⁸

Odjeljak 7

Uloga parlamenta u bezbjednosnoj politici ³⁹

Razvoj

S obzirom da je razvoj bezbjednosne politike u nadležnosti izvršne vlasti i nadležnih vladinih resora i agencija, uloga parlamenta u fazi razvoja bezbjednosne politike je ograničena.

Odlučivanje

Kada bezbjednosna politika dođe do parlamenta, parlament preuzima direktnu odgovornost nad njom. Parlament može da da saglasnost na novu politiku ili zakonodavne odredbe koje vlada predlaže, da ih odbije ili predloži promjene. Parlament takođe ima karakterističnu prednost kada su u pitanju izdvajanja iz budžeta tokom glavnih faza tipičnog budžetskog ciklusa: pripreme budžeta, odobravanja budžeta, izvršenja budžeta ili potrošnje i revizije ili pregleda. Pogledajte Poglavlje 4.6 o rodnoj analizi budžeta.

Vremenski okvir procesa odlučivanja treba da bude takav da ostavi prostora za dalje javne konsultacije sa predstavnicima iz svih djelova društva. Ovim bi se unaprijedio potencijal za dobijanje podrške javnosti bezbjednosnoj politici i omogućilo da ona u potpunosti zadovolji potrebe stanovništva.

Primjena

Tokom primjene bezbjednosne politike, parlament je zadužen za kritikovanje aktivnosti vlade, uključujući putem stalne analize budžeta. Bezbjednosna politika ima važne finansijske posljedice i u suštini se tiče novca poreskih obveznika.

Procjena i naučene lekcije

Uloga parlamenta je da procjenjuje učinak i brojke vezane za primjenu bezbjednosne politike. Izvještaji o napretku koje podnose nadležne vladine agencije su od suštinskog značaja za kontrolu procesa i dobijanje uvida u to da li se sprovode oni ciljevi koji su određeni bezbjednosnom politikom..

Participativan proces kreiranja politike

Uključivanje parlamenta u bezbjednosnu politiku je od suštinskog značaja kako bi se osigurala transparentnost i odgovornost ove politike pred javnošću. Ovo se postiže otvorenom debatom, konsultacijama i javnom raspoloživošću informacija o državnoj bezbjednosnoj politici.

Konsultacije sa odgovarajućim parlamentarnim odborima za PNB – kao i ostale bezbjednosne politike - će biti najuspješnije ukoliko se sprovedu u ranom stadijumu procesa izrade nacrt bezbjednosne politike, kako bi se mogle unijeti promjene ili preusmjeriti data politika. Poslanicama i parlamentarnim odborima ne treba samo prosto predstaviti konačni dokumenat, dovodeći ih time u situaciju da ga samo ili prihvate ili odbiju.

Parlamenti - uključujući odbore za odbranu i bezbjednost - treba, takođe, da predvode proces kojim se osigurava da bezbjednosne politike prođu kroz odgovarajuće javne konsultacije. Premda ne mora da znači da su ovi procesi skupi u finansijskom smislu, za njih su neophodni vrijeme, sredstva, kadrovi i politička volja koji ne moraju obavezno da postoje na domaćem nivou u postkonfliktnim zemljama ili u zemljama u razvoju. Stoga može biti neophodna pomoć donatora kako bi se, na primjer, pokrili troškovi radionica koje se održavaju u ruralnim oblastima. Donatori bi mogli, takođe, da finansiraju proces konsultacija koji će biti posebno osmišljen kako bi se njime uvećalo učešće žena i ostalih grupa koje su često marginalizovane tokom procesa razvoja bezbjednosne politike.⁴⁰

Mehanizmi kojima se omogućava učešće mogu uključivati:

- Jasno definisane konsultacije sa reprezentativnim dijelom OCD, uključujući organizacije žena iz urbane i ruralne sredine (vidi Odjeljak 10).
- Sastanke na opštinskom nivou uz direktnu interakciju između političkih vođa i javnosti.
- Parlamentarna saslušanja i otvorene debate.
- Ukoliko je to neophodno, odvojene sastanke sa marginalizovanim grupama na lokalnom nivou, za koje se može desiti da ne učestvuju u javnim sastancima u okviru većinskog broja stanovništva.

Kako bi se obezbijedilo široko i reprezentativno učešće, mogu se poduzeti određene mjere da se uključe:

- Organizacije žena u zajednici iz urbane i ruralne sredine
- Sindikati
- Vjerske organizacije
- Vođe i aktivisti u zajednici
- Omladinske organizacije
- Udruženja starosjedilaca, etničkih manjina i ostalih manjina
- Udruženja osoba sa invaliditetom
- Grupe za odbranu prava djece

- Akademici i istraživači
- Udruženja imigranata
- Stručnjaci za rodna pitanja
- Međunarodne organizacije
- Organizacije koje se zalažu za socijalnu pravdu i pružanje usluga

Jednaka zastupljenost muškaraca i žena

Poslanici su u praksi u redovnom i direktnom kontaktu sa opštom populacijom mnogo više nego izvršna vlast, te se stoga nalaze u dobroj poziciji sa koje mogu da primijete probleme vezane za javnu bezbjednost. Iz perspektive jednake zastupljenosti, međutim, odnos između broja žena i muškaraca u većini parlamenata na svijetu je oličenje nejednakosti. 2006. godine, 83,1 % poslanika u parlamentima na svijetu su bili muškarci.⁴¹ Osim ovoga, poslanice se rijetko kad nalaze u odborima za odbranu ili bezbjednosna pitanja. Stoga bi, kako bi se omogućilo učešće žena i dobijanje informacija od njih tokom procesa kreiranja bezbjednosne politike, bilo dobro da se:

- Poveća učešće žena u odborima za odbranu i bezbjednost, uključujući mjesta predsjedavajućih.
- Žene podstaknu da se po bezbjednosnim pitanjima sastaju i mimo svojih partija i da naprave zajedničke platforme i zajedničku strategiju za uključivanje svoga mišljenja u šire diskusije o datoj politici.
- Podrži osnivanje ženskih klubova i koalicija u parlamentu i u okviru pojedinačnih političkih partija (vidi Odjeljak 8).
- Da se podstakne osnivanje nacionalnih ili partijskih kvota kojima će biti određen minimum broja žena i muškaraca koji će učestvovati u partijama ili na nacionalnom nivou.

Osim obezbjeđivanja jednake zastupljenosti, neophodno je da među poslanicama postoji svijest i razumijevanje o rodnim pitanjima, posebno među muškarcima i ženama koji su članovi odbora za bezbjednost i odbranu.

4.3 Lokalna uprava

Kako bi se omogućila puna primjena nacionalne bezbjednosne politike, moraju se preduzeti inicijative na lokalnom nivou. Osim ovoga, lokalni odbori za bezbjednost mogu, na primjer, da pruže važne informacije za nacionalnu bezbjednosnu politiku, čime se omogućava da ona odražava realno bezbjednosno stanje na lokalnom nivou, kao i lokalne prioritete. Iskustvo polazuje da su analiza i bezbjednosne strategije sa lokalnog nivoa od suštinskog značaja za snažno rješavanje nesigurnosti koje postoje na nivou zajednice. Ove inicijative mogu da predstavljaju ključne polazne tačke za integraciju rodnih pitanja u primjenu bezbjednosne politike.

Primjeri inicijativa koje mogu da preduzmu opštinska vlast, lokalne institucije sektora bezbjednosti ili civilno

Odjeljak 8

Integracija rodni pitanja u kreiranje bezbjednosne politike: uloga žena u ANK-u u Južnoj Africi⁴²

Prelaz Južne Afrike na demokratski sistem pokazuje na koji način povoljna politička sredina, formiranje lige žena u okviru političke partije i zalaganje za rodna pitanja širom političkog sistema mogu da utiču na kreiranje politike nacionalne bezbjednosti.

Žene iz civilnog društva i političkih partija su otvorile politički prostor za rješavanje rodni pitanja. Na primjer, zbog zabrinutosti da su žene bile marginalizovane, Liga žena Afričkog nacionalnog kongresa (ANK) je reformisana 1990. godine, i zatraženo je uključivanje žena na vodećim pozicijama i uključivanje rodne ravnopravnosti u politiku i platformu za akciju ANK. Ovakvo zalaganje žena je predstavljeno u pionirskom izdanju ANK-a iz 1992. godine pod nazivom *Spremni za upravljanje: političke smjernice za osnivanje demokratske Južne Afrike*. Dokument je predložio prihvatanje četiri međusobno povezane vrijednosti: demokratije i civilne vlasti, ljudske bezbjednosti, antimilitarizma i rodne ravnopravnosti. Sa naglaskom na rodnu ravnopravnost, u ovom manifestu su naglašeni ciljevi za postizanje neseksističkog ponašanja i potrebe da se osnuju posebne agencije koje bi omogućile sprovođenje politike jednakih mogućnosti. Naglašeno je da institucije sektora bezbjednosti moraju da poštuju ideje demokratije, antirasne diskriminacije i neseksizma; da moraju da odražavaju nacionalni i rodni sastav južnoafričkog društva i priznaje se da je „rodna diskriminacija ili u potpunosti isključila žene iz svih društveno-ekonomskih i političkih institucija ili ih je dovela u podređen položaj“.⁴³

Ženama članicama ANK i civilnog društva pripada priznanje za naglašavanje pitanja ljudske bezbjednosti kao i za preusmjeravanje diskusije sa pitanja koja se tiču „državne bezbjednosti“ na pitanja bezbjednosti koja u širokom smislu obuhvataju sve ljude koji u njoj imaju centralno mjesto. Ovo se ogleda i u eksplicitnom usvajanju pristupa vezanog za ljudsku bezbjednost i zalaganju za demilitarizovani sektor bezbjednosti koji će obuhvatiti političku, ekonomsku, društvenu dimenziju i zaštitu životne sredine u dokumentu *Spremni za upravljanje*.

društvo su sljedeći:

- Revizija bezbjednosti/sigurnosti
- Planovi za bezbjednost građana/lokalne zajednice
- Odbori ili savjeti za bezbjednost/sigurnost
- Policijski forumi u lokalnim zajednicama

Policijski forumi u lokalnim zajednicama, bezbjednosni planovi i revizija sigurnosti

U Južnoj Africi lokalna vlast i policijske snage Južne Afrike učestvuju u radu i sarađuju sa Policijskim forumima u lokalnim zajednicama (PFLZ) kako bi postavili zajedničke prioritet i ciljeve vezane za sprječavanje kriminala. PFLZ u formulisanje lokalnih prioriteta vezanih za policijske aktivnosti i u inicijative za sprječavanje kriminala uključuju OCD. Aktivnosti PFLZ se zasnivaju na planovima za bezbjednost zajednica, kojima se identifikuju programi, projekti ili aktivnosti koje će primijeniti PFLZ; odakle će PFLZ dobiti sredstva za projekte; na koji način će projekti promovisati ciljeve PFLZ. Isto tako, plan za bezbjednost zajednica je zasnovan na reviziji bezbjednosti u zajednicama koja pomaže da se:

- Usredsrijedi na najvažnije probleme onda kada su sredstva ograničena.
- Ljudima predstave činjenice onda kada se oni ne slažu o najvažnijim problemima.
- Koordiniše rad različitih organizacija kako bi se spriječilo preklapanje ili dupliranje.

Revizija bezbjednosti u zajednicama se sprovodi putem procesa koji se odvija u pet koraka kako bi se identifikovali:

1. **Problemi sa kriminalom u zajednici:** npr. nasilje u porodici.
2. **Šta koja organizacija radi:** u nekim organizacijama

možda već postoje projekti za sprječavanje kriminala, te stoga možda već postoje aktivnosti kojima se sprječava nasilje u porodici i pruža direktna ili indirektna pomoć njegovim žrtvama.

3. **Fizičke i društvene karakteristike date oblasti:** kako bi se razumjeli uzroci kriminala u zajednici, neophodno je da poznajete fizičke i društvene karakteristike te oblasti. Na primjer, krivično djelo će uvijek počiniti mladi; žene su više ugrožene od nasilja u porodici i seksualnog nasilja; mladi muškarci se izlažu većem riziku od ostalih oblika nasilnih krivičnih djela; a veća je mogućnost da će mladi muškarci počiniti krivična djela.

4. Najvažniji problemi.

5. Detalji vezani za najvažnije probleme.⁴⁴

Lokalni odbori za bezbjednost i planovi za bezbjednost građana

Osnovani su različiti organi kako bi isplanirali, koordinisali i nadzirali inicijative na unaprijeđenju bezbjednosti na lokalnom nivou (vidi Odjeljak 9).

U Peruu, parlament je osnovao Nacionalni sistem za bezbjednost građana kojim se promovisu inicijative na sprječavanju kriminala i u kojima učestvuju sve zainteresovane strane sa lokalnog nivoa, a policija bolje odgovara na potrebe lokalnih zajednica. Ovaj sistem se zasniva na radu institucija sa lokalnog nivoa, pri čemu su osnovani Lokalni savjeti za bezbjednost građana (LSBG) (*Consejos Distritales de Seguridad Ciudadana*). U LSBG, komandiri iz lokalne policije koji rade na sprječavanju kriminala sarađuju direktno sa lokalnim vlastima i predstavnicima lokalnih zajednica. LSBG se mogu opisati kao mehanizmi u kojima se primjenjuje pristup „odozdo na gore“, a kojima se policija drži odgovornom za svoje ponašanje i kvalitet usluga koje pruža građanima i omogućava se otvoreno učešće zajednice u rješavanju bezbjednosnih pitanja na lokalnom nivou. Ovi savjeti su nadležni

za pravljenje planova za bezbjednost građana na opštinskom nivou na osnovu procjene bezbjednosti na lokalnom nivou i bezbjednosnih pitanja. Bezbjednosni plan se primjenjuje korišćenjem sredstava sa lokalnog nivoa i uspostavljanjem saradnje na lokalnom nivou. LSBG su takođe zaduženi za procjenu uticaja koji plan ima i za nadzor učinka javnih službenika koji ga primjenjuju, uključujući tu i policiju.⁴⁵

Slični organi poput Lokalnih savjeta za bezbjednost (*Consejos de Seguridad*) su osnovani u Čileu, Kolumbiji i Gvatemali. U **Kolumbiji**, članove Lokalnog savjeta za bezbjednost čine načelnici lokalne policije i vojske, gradonačelnik i predstavnici akademskog i privatnog sektora.

U primjere mjera koje se mogu preduzeti na integraciji rodnih pitanja u bezbjednosne inicijative koje se preduzimaju na nivou lokalne vlasti spadaju:

- Uključivanje stručnjaka za rodna pitanja i predstavnika organizacija žena u odbore/savjete za bezbjednost u lokalnim zajednicama.
- Obezbeđivanje da u revizije stanja bezbjednosti na nivou lokalne zajednice spadaju: konsultacije sa ženama, muškarcima i različitim društvenim grupama na ravnopravnoj osnovi; usredsređivanje na RN; podaci razvrstani po polu, godištu, etničkoj pripadnosti i oblasti iz koje osoba dolazi; specifična pitanja koja se tiču različitih bezbjednosnih potreba onih grupa koje su pod nadležnošću lokalne uprave. Pogledajte Poglavlje 4.6 o procjeni, nadgledanju i vrednovanju.
- Uzimanje u obzir različitih bezbjednosnih potreba muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka kada se kreiraju i primjenjuju inicijative za sprječavanje kriminala i odgovor na njega.

- Predstavljanje rezultata revizija bezbjednosti i procesa planiranja bezbjednosnim organima sa regionalnog i nacionalnog nivoa. Ovi su podaci neophodni kako bi se omogućilo da regionalna i nacionalna bezbjednosna politika odražavaju realno bezbjednosno stanje na lokalnom nivou, a u nekim državama služe i kao mehanizam ranog upozorenja na konflikt.
- Omogućavanje obuke i uputstava kojima će se među svima onima koji su uključeni u kreiranje nacrtu planova bezbjednosti na nivou lokalne zajednice izgraditi rodno odgovoran pristup. Pogledajte Poglavlje 4.5 o obuci o rodnim pitanjima.

4.4 Organizacije civilnog društva

Jedan od značajnih razloga za uključivanje OCD u razvoj i primjenu bezbjednosne politike jeste da se omogući demokratski, transparentan, odgovoran i sveobuhvatan proces. OCD ne moraju, po definiciji, da odražavaju ove principe dobre uprave, a suviše je i reći da nijesu homogene kada su u pitanju njihovi ekonomski i politički interesi. Međutim, civilno društvo potencijalno predstavlja prostor u kom se izgrađuju stručno znanje i kapaciteti za nezavisno vrednovanje, postavljanje izazova pred, i primjenu vladinih analiza i odluka o pitanjima bezbjednosti i odbrane. OCD obuhvata veliki broj različitih organizacija, uključujući organizacije žena, sindikate, vjerske grupe, udruženja etničkih manjina, udruženja ostalih manjina ili grupa starosjedilaca, profesionalna poslovna udruženja, lobističke organizacije, NVO-e, savjete stručnjaka i fondacije, istraživačke grupe, medijske grupe i institucije za obuku. Ova raznolikost istovremeno predstavlja kako prednost tako i slabost. Njena

Odjeljak 9

Lokalni odbori za bezbjednost i mehanizmi za rano upozorenje u Sijera Leoneu ⁴⁶

U Sijera Leoneu, Kancelarija za nacionalnu bezbjednost (KNB) je osnovala pokrajinske i regionalne odbore za bezbjednost kao forume za konsultacije na lokalnom nivou, kojima će se procjenjivati i odgovarati na bezbjednosne prijetnje koje se javljaju širom države. Ovi odbori su, takođe, osnovani kako bi se omogućilo da bezbjednosna politika odražava stvarne bezbjednosne potrebe i kako bi se prikupile informacije sa nivoa lokalnih zajednica. Decentralizovani odbori za bezbjednost koji se nalaze u unutrašnjosti države mogu vladi da posluže kao mehanizmi za rano upozorenje na mogućnost pojave konflikta jer izvještavaju direktno KNB.

Uključivanje žena ili predstavnica organizacija žena u ove organe je do sada bilo ograničeno, ali bi se njime unaprijedila mogućnost da se prikupljaju podaci, što bi bilo sastavni dio mehanizma ranog upozorenja. Ovakav pristup „odozdo na gore“ bi se mogao kombinovati sa angažovanjem savjetnika za rodna pitanja pri KNB-u, koji bi mogao analizirati i klasifikovati podatke dobijene iz odbora za bezbjednost sa regionalnog i pokrajinskog nivoa i postavljati relevantna pitanja poput:

1. Da li institucije sektora bezbjednost na odgovarajući način reaguju na bezbjednosne potrebe muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka?
 - a. Da li su muškarci i žene slobodni da napuste svoje domove ili da putuju izvan oblasti u kojoj žive?
 - b. Da li su muškarci, žene, mladići, djevojke, djevojčice i dječaci predmet trgovine ljudima i seksualnog iskorištavanja?
 - c. Koje usluge stoje na raspolaganju muškarcima i ženama žrtvama nasilja u porodici?
2. Koje vrste RN-a postoje i u kom stepenu su prisutne? Da li se stepen RN-a pojačava ili smanjuje?
3. Da li u zajednici ima dovoljno sredstava kako bi se odgovorilo na različite bezbjednosne prijetnje sa kojima se suočavaju muškarci i žene i različite društvene grupe?

Odjeljak 10 Politika nacionalne bezbjednosti Jamajke – inkluzivan proces ⁵⁰

Sredinom 2007 godine, Vlada Jamajke je usvojila sveobuhvatnu politiku nacionalne bezbjednosti pod nazivom „*Na putu ka bezbjednoj i prosperitetnoj naciji*“. Ova politika je zasnovana na Zelenoj knjizi strategije nacionalne bezbjednosti, o kojoj se po prvi put raspravljalo u parlamentu u januaru 2006. godine, i na Bijeloj knjizi strategije nacionalne bezbjednosti koja je iz nje proistekla. Bijela knjiga je napravljena nakon brojnih konsultacija sa lokalnim zajednicama na Jamajci i svim zainteresovanim stranama, uključujući OCD. Politika nacionalne bezbjednosti je usaglašena sa duhovnim i političkim ciljevima svih sektora postojeće RSB, sa inicijativama i razmišljanjima obuhvaćenim ovom reformom, a bila je rezultat saradnje između vlade Jamajke i Kanade, Velike Britanije i SAD-a, te savjetnika.

Vlada Jamajke je prvobitno planirala da sprovede reviziju odbrane. Međutim, veoma brzo je shvatila da je neophodno primijeniti sveobuhvatniji pristup kako bi se riješile potencijalne prijetnje nacionalnoj bezbjednosti, uključujući organizovani kriminal, nasilje bandi, društveno ekonomske probleme i prirodne katastrofe. Pokrenute su obimne konsultacije u koje su uključeni svi relevantni vladini resori i državne agencije, OCD i grupe žena.

Ovo je rezultiralo politikom nacionalne bezbjednosti kojom su obuhvaćene sve ključne bezbjednosne i pravosudne institucije, uključujući tu oružane snage, policiju, ministarstvo pravde i ostale učesnike koji nijesu sa državnog nivoa. Ovom politikom je objedinjena ključna državna bezbjednosna politika, ciljevi i nadležnosti u jedan sveobuhvatni master plan za ispunjenje „nacionalne vizije“ Jamajke. PNB-om se predviđa kombinovana upotreba političkih, ekonomskih, društvenih, informacionih i bezbjednosnih sredstava radi povećanja bezbjednosti i pravde. Njome se pojašnjavaju institucionalni okviri u kojima će oružane snage i civilne institucije države koordinisati svoje aktivnosti kako bi napravile integrisanu, kompaktnu bezbjednosnu mrežu kojom će se braniti i čuvati nacionalni interesi. Njome se, takođe, obuhvataju komplementarne uloge i nadležnosti javnog i privatnog sektora, kao i OCD-a.

Pod naslovom „Rezultati nasilja u zajednicama“, PNB zahtijeva posvećivanje veće pažnje uticaju koji nasilje ima na pojedince, zajednice i društvo u cjelini. Kaže se da je „nasilje u porodici jedan od najučestalijih oblika nasilja koji muči društvo. Ono doprinosi stvaranju sveukupnog obrasca po kome se odvijaju krivična djela i nasilje usljed razornog uticaja koji ima na društvenu strukturu i usljed uloge u stvaranju težnje kod mladih da nasilje koriste kao način za razrješenje sporova. Ženama i djeci u različitoj mjeri prijeti rizik od nasilja u porodici“.

Nakon što je PNB odobrena, kao izazov se postavlja njena primjena. Osnovana je Jedinica za primjenu strategije nacionalne bezbjednosti, koja radi u ime Savjeta za nacionalnu bezbjednost. Za zadatak ima da koordiniše rad nadležnih ministarstava.

prednost je u tome što posjeduje potencijal da predstavi veliki broj različitih grupa koje ne moraju obavezno da imaju glas u procesu kreiranja politike. Slabost je u tome što je veoma izazovan proces da se dođe do zajedničkog stanovišta i ujedno zahtijeva dosta vremena, posebno kada se ima u vidu kreiranje bezbjednosne politike.

Vidi Priručnik o nadzoru civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima

Kreiranje politike koja se tiče nacionalne bezbjednosti je ranije uvijek bilo okruženo tajanstvenošću, koja je u nekom stepenu i neophodna kada je u pitanju nacionalna bezbjednost. Međutim, ukoliko se proces kreiranja politike nacionalne bezbjednosti odvija isključivo unutar vlade, on će biti kontraproduktivan.⁴⁷ Tajnovitošću se može zataškati neadekvatna upotreba finansijskih sredstava usljed postojanja korupcije ili nedostatka stručnog znanja. Jedan od načina da se prevaziđe ovaj problem jeste da se ona vrsta informacija i oni dokumenti koji mogu i treba da budu tajni, kao takvi nedvosmisleno definišu ustavnim zakonom, pri čemu će se istovremeno dozvoliti sloboda izražavanja i sloboda štampe.⁴⁸

Kako bi podržale kreiranje rodno odgovorne bezbjednosne politike, OCD mogu da preduzmu bilo koju od sljedećih aktivnosti:

- **Uticanje** na kreiranje javne politike putem zalaganja za uvođenje nove politike i zakona o policijskoj službi, obavještajnoj službi, reformi odbrane i nacionalnoj bezbjednosti.
- **Stvaranje** participativne političke sredine na način što će podići svijest javnosti o PNB i bezbjednosnoj politici uopšte i njihovim rodnim dimenzijama.
- **Obezbeđivanje** određenog broja stručnjaka za tehnička pitanja da kreatori politike izaberu stručnjake koji posjeduju neophodne karakteristične kapacitete i vještine za sprovođenje rodne analize.
- **Podržavanje** razvoja bezbjednosne politike putem istraživanja bezbjednosnih potreba prisutnih na nivou lokalne zajednice, praveći pri tome razliku između potreba muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka.
- **Nadgledanje** primjene bezbjednosne politike i aktivnosti institucija sektora bezbjednosti kako bi omogućile postojanje transparentnog rada i odgovornosti pred javnošću.
- **Predstavljanje** viđenja i preferenci građana vezanim za bezbjednost – uključujući marginalizovane grupe – koje predstavljaju suštinsku komponentu razvoja inkluzivne PNB/bezbjednosne politike i kojima se može proširiti rasprava o tome „šta je to bezbjednost“.
- **Podsticanje** lokalnog vlasništva nad procesom kreiranja politike izvan državnih institucija.

- **Izgradnja kapacitete** zaposlenih u vladi i poslanika davanjem i širenjem informacija poput političkih izvještaja o bezbjednosnim problemima i potrebama koji se javljaju na nivou lokalnih zajednica.
- **Promovisanje** javnog nadzora nad razvojem bezbjednosne politike putem izvještavanja medija i izgradnjom kapaciteta novinara da se bave pitanjima bezbjednosne politike i rodnim pitanjima.
- **Omogućavanje** i učestvovanje u javnim raspravama o suštinskim pitanjima koja se tiču odbrane i bezbjednosti.
- **Izrada nacрта i distribucija** parlamentu i javnosti nezavisno sprovedene analize i informacija o sektoru bezbjednosti.
- **Ponuda** pomoći na izgradnji kapaciteta za kreiranje rodne i bezbjednosne politike putem održavanja radionica i obuke vladi, parlamentu i ostalim OCD.
- **Sprovođenje** procjena i revizija primjene rodnih pitanja, uključujući sprovođenje rodne analize budžeta, bezbjednosne politike i rada institucija sektora bezbjednosti.
- **Zagovaranje** za sprovođenje javne debate o bezbjednosnim pitanjima i za davanje određenih informacija javnosti.

Organizacije žena

Organizacije žena i organizacije koje se bave rodnim pitanjima posjeduju specifično stručno znanje i imaju pristup informacijama, što ih čini korisnim partnerima za ostale OCD, parlamente, institucije sektora bezbjednosti i vlade tokom procesa raspravljanja o, i kreiranja bezbjednosne politike. One često mogu da posluže kao ključna veza između realnog stanja nesigurnosti sa kojom se na nivou zajednica suočavaju žene i muškarci i sa onima koji kreiraju politiku na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou. Organizacije koje svoj rad usredsređuju na rodna pitanja, a koje rade na nivou lokalne zajednice, često imaju duboko ukorijenjene mreže koje im omogućavaju da identifikuju suštinske bezbjednosne potrebe različitih društvenih grupa. Ovakvi podaci će biti od ključnog značaja i u procesu pravljenja pregleda rada sektora bezbjednosti i kao rano upozorenje na mogućnost izbijanja konflikta, pri čemu je i jedno i drugo od suštinskog značaja za određivanje nacionalnih bezbjednosnih prioriteta. Organizacije žena se u debatu i formulisanje bezbjednosne politike mogu uključiti na sljedeće načine:

- Omogućavanjem interakcije između grupa žena i onih koji na lokalnom nivou omogućavaju bezbjednost, putem njihovog uključivanja u lokalne odbore za bezbjednost.
- Izgradnjom kapaciteta organizacija žena vezanih za pitanja koja se tiču bezbjednosne politike, uključujući tu zagovaranje i nadzor.
- Uključivanjem predstavnica organizacija žena kao stručnjaka za rodna pitanja u parlamentarne rasprave ili izvođenjem obuka za rodna pitanja.

OCD mogu biti još snažnije kada ujedine svoje stavove. Jedan od primjera uticaja koji može da ima mreža OCD jeste i Radna grupa NVO-a o ženama, miru i bezbjednosti. Nju su u maju 2000. godine formirale 11 različitih organizacija kako bi se zalagala za usvajanje Rezolucije Savjeta bezbjednosti UN-a o ženama, miru i bezbjednosti. Usljed intenzivnog zagovaranja i aktivnosti Radne grupe, UNSCR 1325 je jednoglasno usvojena 31. oktobra 2000. godine. Od tada fokus djelovanja Radne grupe NVO-a je prebačen na podršku primjeni UNSCR 1325, putem promovisanja rodne perspektive i poštovanja ljudskih prava u svim inicijativama za postizanje mira i bezbjednosti, za sprječavanjem konflikta i za upravljanje i izgradnju mira u okviru UN-a i njenih zemalja članica.⁴⁹

4.5 Obuka o rodnim pitanjima

Svim različitim akterima uključenim u kreiranje bezbjednosne politike treba omogućiti da prođu obuku o rodnim pitanjima kako bi se podržao razvoj i primjena rodno odgovorne politike. Sami kreatori politike mogu da nalože obuku o rodnim pitanjima, ili to mogu da urade organi koji se bave nadzorom poput parlamenata i OCD-a. Kako bi obuka bila djelotvorna, treba da bude prilagođena potrebama i zadacima određene publike, da se fokusira na praktične primjere, da bude praćena relevantnim materijalom i sredstvima i da se nadgleda i vrednuje.

Vidi Priručnik o obuci o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti

U ključne ciljne grupe za obuku o rodnim pitanjima u okviru kreatora bezbjednosne politike spadaju:

- Osoblje nadležnih ministarstava, uključujući ministarstva odbrane, unutrašnjih i vanjskih poslova.
- Članovi SNB-a.
- Poslanici koji su članovi odbora za odbranu i bezbjednost i ostalo osoblje ovih odbora.
- Članovi lokalnih građanskih savjeta za bezbjednost ili policijskih foruma u lokalnim zajednicama.
- OCD koje se bave bezbjednosnom politikom.

Različiti učesnici mogu da sprovedu obuku o rodnim pitanjima, od OCD koje posjeduju specijalizovano stručno znanje iz ove oblasti pa do vladinih stručnjaka za rodna pitanja. Potencijalne teme za obuku o rodnim pitanjima mogu da budu:

- Različite bezbjednosne potrebe muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka.
- Smanjivanje diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i RN-a koje su počinili ili čine pripadnici sektora bezbjednosti.
- Strategije za eliminaciju RN-a.
- Međunarodni, regionalni i nacionalni pravni i

normativni okviri kojima se naglašavaju ista prava i pristup muškaraca i žena u institucijama sektora bezbjednosti.

- Povećavanje zapošljavanja, zadržavanja na poslu i profesionalnog napretka žena u institucijama sektora bezbjednosti.
- Mehanizmi kojima se uvećava učešće civilnog društva, uključujući organizacije žena, u procesu kreiranja bezbjednosne politike.
- Procjena rodno uticaja ove politike.
- Rodna analiza budžeta.

Uz posebnu obuku o rodno pitanjima, teme koje su vezane za rodna pitanja se mogu uvrstiti u obuku koja je primarno usredsređena na bezbjednosna pitanja. Može se pokazati da je ova druga opcija mnogo djelotvorniji pristup kojim se kontekstualizuje značaj rodno pitanja među učesnicima u sektoru bezbjednosti. Kako bi se, na primjer, izgradili kapaciteti poslanika da vrše nadzor nad procesom kreiranja bezbjednosne politike, neophodno je da se sprovede obuka o formulisanju politike i o strateškoj analizi, kao i o vršenju parlamentarnog nadzora nad sektorom bezbjednosti.⁵¹

4.6 Procjena, nadgledanje i vrednovanje

Procesi sveobuhvatne procjene, nadgledanja i vrednovanja (NiV) omogućavaju bezbjednosnoj politici da zadovolji potrebe muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka i da proces formulisanja i primjene bezbjednosne politike ispuni identifikovane ciljeve. Rodna pitanja se mogu uvrstiti u postojeću procjenu bezbjednosti i u okvir za procjenu, NiV, ili se mogu preduzeti posebne rodne revizije i procjene uticaja (ili i jedno i drugo). Ove procese treba sprovesti kao dio zvaničnog procesa kreiranja bezbjednosne politike, ali se isto tako mogu iskoristiti i kao sredstvo za vršenje parlamentarnog nadzora i nadzora koji vrše OCD.

Vidi Priručnik o procjeni, nadgledanju i vrednovanju RSB-a i rodno pitanjima

Procjena rodno uticaja

Procjena rodno uticaja bezbjednosne politike pomaže da se odredi potencijalni ili postojeći uticaj bezbjednosne politike na muškarce, žene, mladiće, djevojke, djevojčice i dječake (vidi Odjeljak 11). Premda je mnogo bolje da se procjena sprovede onda kada je politika još u fazi nacrtu i kada je moguće napraviti promjene, ona može takođe da posluži i kao sredstvo kojim će se odrediti da li je neophodno da se izvrši revizija politike ili ne.

Rodna i društveno-ekonomska analiza

Može se, takođe, primijeniti i prilagođena rodna i društveno-ekonomska (RDE) analiza, u fazi razvoja bezbjednosne politike i kao sredstvo za nadgledanje

i vrednovanje njene primjene. Putem rodne analize, bolje se razumiju postojeće rodne uloge i odnosi, a posebno razlike u aktivnostima, pristupu, sredstvima i procesu odlučivanja, ekonomske, društvene, političke i ostale prepreke sa kojima se suočavaju žene i muškarci.

RDE analizom se u obzir uzimaju mnogobrojni izazovi sa kojima se suočavaju žene i muškarci kada se rodna pitanja ukrste sa ostalim nejednakostima, poput klasne nejednakosti, etničke, kulturne i vjerske. Stoga, RDE analiza, kada se primijeni širom procesa razvoja i primjene PNB i ostale bezbjednosne politike, može da pomogne da se omogući uspješno djelovanje politike na sve članove institucije, države ili zajednice. U Odjeljku 12 je dat spisak oblasti koje bi trebalo obuhvatiti prilikom procjenjivanja bezbjednosnih potreba.

Rodna analiza budžeta

Analiza budžeta može da bude značajno sredstvo za institucije koje vrše nadzor koji one mogu da iskoriste u fazama razvoja i NiV bezbjednosne politike. Premda je često parlament taj koji traži rodnu analizu budžeta kao dio otvaranja rasprave o načinu na koji će se utrošiti državni prihodi, rodnu analizu budžeta mogu, takođe, da pokrenu i OCD. Rodnom analizom budžeta se može utvrditi da li je opredijeljeno dovoljno sredstava za rješavanje bezbjednosnih i pravosudnih potreba i prioriteta muškaraca i žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka.

Neka od ključnih pitanja koja treba postaviti kao sastavni dio rodne analize budžeta opredijeljenog za bezbjednosnu politiku su sljedeća:

1. U kom stepenu su opšta izdvajanja ravnomjerno omogućila bezbjednost žena, muškaraca, djevojaka, mladića, djevojčica i dječaka?
2. U kom iznosu su budžetom određena sredstva za muškarce, žene, mladiće, djevojke, dječake i djevojčice? (Na primjer, putem određivanja sredstava za programe za sprječavanje nasilja u porodici, a usmjerena na muškarce ili za podršku djevojkama žrtvama trgovine ljudima). Da li su opredijeljena sredstva bila dovoljna za uspješnu primjenu politike?
3. U kom stepenu su budžetom određene rodne aktivnosti, uložena sredstva i troškovi? (Na primjer, putem sredstava specifično opredijeljenih za obuku o rodno pitanjima ili otvaranja pozicije za kontakt osobu za rodna pitanja).
4. U kom stepenu su stručnjaci/savjetnici za rodna pitanja i organizacije žena učestvovali u različitim fazama budžetskog ciklusa (Na primjer, u pripremi budžeta ili vršenju revizije)?⁵⁴

Na osnovu analize budžeta, nadzorni organi mogu da daju svoj doprinos diskusijama putem:

- Pokretanja rasprave u medijima.
- Štampanja dokumenata o okviru budžeta.
- Dostavljanja izvještaja poslanicima u parlamentu, posebno onima koji su članovi odbora za odbranu,

Odjeljak 11	Procjena rodno uticaja bezbjednosne politike ⁵²
<i>Koraci:</i>	<i>Pitanja koja treba postaviti:</i>
Korak 1: Definisati pitanja i ciljeve	<ul style="list-style-type: none"> ■ Šta se pokušava postići politikom i ko će od toga imati koristi? ■ Da li politika zadovoljava različite bezbjednosne potrebe muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka? Da li su obuhvaćena pitanja vezana za RN, poput nasilja u porodici i trgovine ljudima? Da li je uvršteno i sprječavanje ovih pojava? ■ Da li je naglasak stavljen na nacionalnu bezbjednost ili na bezbjednost ljudi? ■ Da li je politika u skladu sa međunarodnim, regionalnim i nacionalnim odredbama o rodnim pitanjima? ■ Da li je politika namijenjena prevazilaženju rodne neravnopravnosti i ukidanju prepreka i, ukoliko jeste, da li bi u nju trebalo uvrstiti cilj za postizanje rodne ravnopravnosti? ■ Da li je primjenjen rodno specifični i rodno osjetljiv jezik? ■ Šta o ovim pitanjima i rezultatima kažu muškarci i žene, uključujući OCD koje se bave rodnim pitanjima/ženske OCD ili Ministarstvo za pitanja žena?
Korak 2: Prikupiti podatke	<ul style="list-style-type: none"> ■ Na koji će način biti konsultovane sve zainteresovane strane kao i različite grupe muškaraca i žena? ■ Da li reprezentativne organizacije stvarno odražavaju stavove muškaraca i žena za koje se očekuje da budu korisnici ove politike? Ukoliko nije tako, kakva strategija postoji da bi se ove grupe uključile? ■ Kakva je rodna struktura stanovništva na koje utiče ova politika? ■ Na koji način se podaci i statističke informacije mogu prikupljati na osnovu pola, etničke pripadnosti, posebnih potreba, godišta, vjeroispovijesti i seksualnog opredjeljenja? ■ Koje su druge informacije, osim podataka razvrstanih po polu, neophodne kako bi se razumjelo ovo pitanje? ■ Koje rizike sa sobom nosi rano konsultovanje - na koji način će se upravljati očekivanjima i sukobljenim interesima?
Korak 3: Napraviti opcije	<ul style="list-style-type: none"> ■ Na koji način svaka pojedinačna preporuka ili opcija pozitivno ili negativno utiče na žene i muškarce? ■ Da li se preporukama ili bilo kojom od opcija nameću ili preispituju tradicionalna ili stereotipna shvatanja muškaraca i žena? ■ Kojom opcijom se muškarcima i ženama daje pravi izbor i mogućnost da u potpunosti ostvare svoj potencijal u društvu? ■ Da li postoji potreba za razmatranjem mogućnosti za ublažavanjem situacije tamo gdje će doći do negativnog uticaja jedne grupe nad drugom i kakve aktivnosti se mogu preduzeti kako bi se smanjio uticaj ili napravila rodno uravnoteženija politika?
Korak 4: Komunicirati	<ul style="list-style-type: none"> ■ Koje poruke treba saopštiti? ■ Na koji način će ta poruka biti prenešena različitim grupama muškaraca i žena? ■ Da li su neophodni posebni i različiti pristupi? ■ Na koji način politika odražava posvećenost vlade ravnopravnosti i da li treba uvrstiti posebnu poruku koja se tiče ravnopravnosti? ■ Da li su rodno osjetljiv jezik, simboli i primjeri korišćeni u materijalu kojim se saopštava politika? ■ Na koji način ćete komunicirati sa ženama i muškarcima koji govore nekim drugim jezikom ili koji su nepismeni?
Korak 5: Primijeniti	<ul style="list-style-type: none"> ■ Da li će politiku ili uslugu žene i muškarci različito doživljavati ili ocijeniti i da li će njihov pristup politici ili uslugama biti različit, kao i da li će na razliku uticati etnička pripadnost, posebne potrebe, godišta, vjeroispovijest ili seksualno opredjeljenje? Kojim sredstvima se može doprijeti do onih žena i muškaraca koji su isključeni? ■ Da li se usluge mogu pružati zajedničkim snagama – tj. da li ostali vladini resori, lokalne, nacionalne i međunarodne organizacije mogu da pomognu da se usluge pruže ženama i muškarcima koji su ciljna grupa? ■ Da li oni koji primjenjuju ili pružaju politiku/usluge odražavaju raznolikost stanovništva u zajednici kojoj služe? Da li su žene ravnomjerno zastupljene u primjeni politike? ■ Da li su opredjeljena dovoljna sredstva (finansijska i kadrovska) kako bi se postigao cilj, tj. postigla rodna ravnopravnost? ■ Da li su oni koji sprovode politiku rodno odgovorni i da li su svjesni specifičnih rodnih pitanja?
Korak 6: Nadgledati	<ul style="list-style-type: none"> ■ Da li žene i muškarci korisnici na ravnopravan način učestvuju u procesu nadzora? ■ Da li kriterijumi za nadzor obuhvataju mjeru kojom se određuje rodna ravnopravnost, mjeru kojom se određuje zadovoljstvo korisnika; da li se njima može vidjeti u kom stepenu politika uspješno tretira različite potrebe žena i muškaraca? ■ Na koji način spoljašnje organizacije, koje predstavljaju različite grupe u zajednici, mogu da pomognu u nadzoru rezultata politike? ■ Da li postoje mjere kojima se može pokrenuti istraga ili promijeniti politika ukoliko se njome ne postiže na samom početku definisani cilj o postizanju ravnopravnosti ili ukoliko se ne postiže ostvarivanje jednakih mogućnosti za žene i muškarce?
Korak 7: Vrednovati	<ul style="list-style-type: none"> ■ Da li se politikom promoviše i postiže ravnopravnost žena i muškarca? Da li su postignuti postavljeni ciljevi koji se tiču žena i muškaraca? ■ Da li je jedna grupa imala više koristi od druge? Ako je tako, na koji način će biti riješena ovakva neravnoteža? Da li su na ravnomjeran način raspodijeljena uložena sredstva? ■ Kakav je bio sveobuhvatni uticaj politike na položaj i kvalitet života žena i muškaraca? ■ Da li su žene i muškarci bili uključeni u proces? Da li je na jednak način traženo njihovo mišljenje i da li je ono bilo jednako vrednovano? ■ Da li je neophodno prikupiti dodatne podatke i da li je, u skladu sa stečenim iskustvom, neophodno prilagoditi postojeće ciljeve i pokazatelje? ■ Kojim naučenim lekcijama se mogu unaprijediti buduća politika i usluge, koga o tome treba obavijestiti i na koji način?

Odjeljak 12 Tehnike rodne i društveno-ekonomske procjene bezbjednosne politike ⁵³	
Statistika u kojoj su podaci tačno razvrstani	Prikupljanje i analiza podataka po kategorijama (npr. po polu i etničkoj pripadnosti) kako bi se prepoznali bezbjednosni i društveno-ekonomske nedostaci i obrasci po kojima dolazi do diskriminacije u datoj situaciji, poput one među ženama i muškarcima ili među ženama i muškarcima različitog etničkog porijekla. Podaci će pomoći da se prepoznaju bezbjednosne potrebe i prioritete različitih društvenih grupa i da se usredsrijedi bezbjednosna politika.
Praktična procjena potreba	Mjerenje neposrednih bezbjednosnih potreba žena i muškaraca onako kako se one budu pojavljivale usljed statusa ovih žena i muškaraca u društvu.
Strateška procjena potreba	Procjena većeg broja potreba žena i muškaraca, uključujući tu i rizik od pojave nesigurnosti usljed neodgovarajućeg zakonodavstva ili nedostatka mogućnosti za zaposlenje.

bezbjednost i budžet.

- Pružanjem tehničke podrške poslanicima prilikom analiziranja predloženih izdvajanja za bezbjednosni sektor. Ovo se može postići putem obuke ili lobističkih aktivnosti OCD.

5 Integracija rodni pitanja u politiku nacionalne bezbjednosti u specifičnim kontekstima

U ovom poglavlju su predstavljeni neki od ključnih načina na koje se rodna pitanja mogu integrisati u kreiranje politike nacionalne bezbjednosti u zemljama u postkonfliktnom periodu, zemljama u razvoju, zemljama u tranziciji i razvijenim zemljama. Istovremeno bi trebalo imati na umu da ne postoji jedan univerzalni model za kreiranje bezbjednosne politike u različitim državama. Uslovi u svakoj zemlji pojedinačno utiču na njen bezbjednosni kontekst i na proces kreiranja politike, te, ukoliko se u obzir ne uzmu specifična politička, ekonomska i socijalna sredina, politika će najvjerovatnije biti neuspješna (vidi Tabelu 1).

5.1 Zemlje u postkonfliktnom periodu

Moguće je da u mnogim zemljama koje su pogođene sukobom na samom početku neće postojati pojedinci i institucije koji su neophodni kako bi se napravila i primijenila bezbjednosna politika. Sektor bezbjednosti, a posebno oružane snage, često imaju ovlaštenja koja su izvan zakona. Umjesto da služe stanovništvu, država često koristi učesnike u sektoru bezbjednosti da uguši bilo koji oblik suprotstavljanja i da sve više militarizuje društvo. U nekim mjestima, moćna vojska je destabilizovala civilnu upravu. U ostalima, sektoru bezbjednosti pripada neproporcionalno veliki dio državnog budžeta, pri čemu se, u stvari, sredstva odvlače sa razvoja i usmjeravaju na potrošnju na

vojsku. U takvim okolnostima postoji velika mogućnost da će doći do jakog otpora reformskom procesu.

U procesu obnove i transformacije bilo koje države koja je izašla iz rata, najveći prioritet je RSB. Politike bezbjednosti će predstavljati važnu osnovu u strukturiranju ovog procesa, na primjer, politike nacionalne bezbjednosti su stvorile osnova i nastavljaju da budu osnova u procesu RSB –a u Sijera Leoneu. Premda je, da bi reforme zaživjele, obično potrebno dosta vremena i sredstava, postkonfliktni kontekst predstavlja priliku da se tokom procesa kreiranja politike ponovo razmotre uloga i nadležnosti države i učesnika koji nijesu sa državnog nivoa.

Isazovi za integraciju rodni pitanja uključuju:

- Državne institucije i infrastruktura su možda propale ili su ozbiljno oslabljene. Stoga su kapaciteti i finansijska sredstva ograničena da bi se njima sproveo jedan proces širokih konsultacija, što urušava mogućnosti za uključivanje rodne perspektive u kreiranje politike.
- Uopšteno gledano, nizak nivo obrazovanja i nedostatak tehničke stručnosti su prepreke uključivanju javnosti u proces kreiranja politike i posebno utiču na žene i pojedine etničke grupe.
- Institucije izvršne vlasti i institucije bezbjednosti često vide OCD kao svoje političke protivnike i stoga nijesu voljne da sa njima sarađuju, stvarajući time npr. prepreke pred uključivanjem žena.
- U vremenu kada nedostaje osnovnih sredstava i kada vlada mišljenje da ima i hitnijih pitanja koja treba riješiti, može da dođe do otpora zaposlenih u institucijama bezbjednosti koje se trenutno nalaze u procesu obnove, u izvršnoj vlasti i, uopšteno gledano, među političarima da se usredsrijede na uključivanje rodni pitanja tokom kreiranja politike.
- Kada se radi u izuzetno siromašnim državama, neophodno je da se obezbijedi da zakonom određene rodne inicijative i politika budu održive i da, iz finansijske perspektive, imaju smisla.
- Zakonodavne odredbe i politika se često ne sprovode onda kada su donešene (posebno ako na njihovo sprovođenje utiču spoljašnji akteri).

Sugestije/preporuke za integraciju rodnih pitanja u kreiranje bezbjednosne politike u postkonfliktnim zemljama

- **Mirovni sporazumi:** Tamo gdje se RSB spominje u mirovnim sporazumima, treba posebno napomenuti da postoji namjera da se napravi nacrt rodno odgovorne PNB.
- **Nacionalni dijalog:** U postkonfliktnom kontekstu, gdje nedostaje zajedničko viđenje bezbjednosti, koje može da bude osnova za kreiranje PNB, korisno je da se započne sveobuhvatan, nacionalni dijalog o bezbjednosti u kome će se naglasak staviti na rodna pitanja.
- **Konsultacije sa ruralnom sredinom:** Često postoji značajna podjela između urbane i ruralne sredine u zemljama u postkonfliktnom periodu i stoga je neophodno da se posveti posebna pažnja uključivanju i potrebama muškaraca i žena koji žive van glavnog grada.
- **Posvećenost:** Od ključnog je značaja podrška donatora razvoju sveobuhvatne bezbjednosne politike usljed uobičajenog nedostatka sredstava u postkonfliktnom kontekstu. Razvoj i javno objavljivanje rodno odgovorne bezbjednosne

Tabela 1 Stavljanje kreiranja bezbjednosne politike u kontekst RSB ⁵⁵				
	Zemlje u razvoju	Zemlje u tranziciji	Zemlje u postkonfliktnom periodu	Razvijene zemlje
Ključni kriterijumi	Nivo ekonomskog razvoja.	Priroda političkog sistema.	Specifična bezbjednosna situacija.	Politička volja.
Ključni izazovi	Razvojni deficit. Pretjerana potrošnja na vojsku; loše vođen sektor bezbjednosti dovodi do nedjelotovornog pružanja bezbjednosti, čime se i onako oskudna sredstva odvlače od razvojnih ciljeva.	Demokratski deficit. Preveliki vojno industrijski kompleks u koji se ulaže previše sredstava; jaka država, ali slabe institucije civilnog društva; nedostaci u primjeni politike RSB-a.	Bezbjednosni i demokratski deficit. Propale su vlada i institucije civilnog društva; stanovništvo je raseljeno; bezbjednost je u rukama privatnika; moguće je postojanje grupa koje pružaju oružani otpor; malokalibarskog naoružanja i protivpješadijskih mina ima u izobilju.	Politička volja. Povremeno se javljaju relativno velike i pretjerano opremljene oružane snage.
Mogućnosti za sprovođenje RSB	Mješovite (u zavisnosti od političke posvećenosti reformi, jačine državnih institucija, uloge državnih i bezbjednosnih snaga, regionalnog bezbjednosnog okruženja, odnosa donatora prema RSB-u, itd.)	Prilično dobre (jake državne institucije, profesionalne bezbjednosne snage, širi demokratski proces), čak i bolje ukoliko su na raspolaganju spoljni podsticaji (npr. pristupanje u EU ili NATO).	Prilično slabe (slabe i sukobljene državne institucije, bezbjednost je u rukama privatnika i zavisi od podrške mirovnih/interventnih snaga).	Mješovite (u zavisnosti od političke posvećenosti reformi i relativne snage vojno-industrijskog kompleksa); jake državne institucije i OCD, ali među njima postoji velika distanca.
Opšti reformski proces	Prelazak sa nerazvijene na razvijenu privredu.	Prelazak iz autoritarnog u demokratski sistem.	Prelazak sa žestokih sukoba na mir.	Reagovanje na promjenu bezbjednosnog okruženja.
Priroda uključivanja spoljašnjih aktera	Pomoć za razvoj koja je politički uslovljena.	Pristup institucijama na multilateralnom nivou kao podsticaj za sprovođenje reformi.	Vojna intervencija/okupacija; uglavnom mirovne operacije pod vođstvom UN-a.	Obično nikakva.
Ključni spoljašnji akteri	Akteri koji podržavaju razvoj ili pružaju finansijsku podršku: donatori sa multilateralnog nivoa (npr. OECD, UNDP, Svjetska Banka); donatori sa bilateralnog nivoa; učesnici koji nijesu sa državnog nivoa.	Učesnici u sektoru bezbjednosti: sa međunarodnog nivoa (npr. EU, NATO, OEBS); vlade; učesnici koji nijesu sa državnog nivoa (npr. međunarodne NVO, privatne vojne kompanije).	Učesnici u sektoru bezbjednosti: interventne jedinice; mirovne snage pod međunarodnim patronatom; učesnici koji nijesu sa državnog nivoa (npr. privatne vojne kompanije).	Obično niko.

politike će pomoći vlastima da pokažu da su posvećeni rješavanju bezbjednosnih i pravosudnih pitanja u postkonfliktnom okruženju.

- **Lokalno vlasništvo:** Premda je pojam lokalno vlasništvo postao sveobuhvatna fraza, njom se i dalje izjednačava legitimitet sa dugotrajnom održivošću politike koja se kreira. Moguće je postići rodno odgovornu PNB samo ako je oblikuju, vode i primjenjuju učesnici sa lokalnog nivoa - i muškarci i žene.
- **Prepoznavanje postojanja RN-a tokom kreiranja politike:** U mnogim sukobima, RN se koristi kao strategija protiv civila i nakon konflikta dolazi do povećanja stope RN-a, npr. u vidu nasilja u porodici. Neophodno je da muškarci i žene na ravnopravnoj osnovi učestvuju u odbrani sopstvenih bezbjednosnih potreba u procesu kreiranja bezbjednosne politike.
- **Žene na zvaničnim funkcijama:** Treba uvećati zastupljenost žena zalaganjem za njihovo imenovanje na više pozicije ili putem određivanja strateških ciljeva ili kvota. Treba, takođe, ojačati kapacitete žena na visokim pozicijama, kako bi se uvećao njihov uticaj na bezbjednosna pitanja i treba se pobrinuti da one uvrste rodna pitanja u svoj rad i da se sastaju sa grupama iz civilnog društva.

5.2 Zemlje u tranziciji i zemlje u razvoju

U zemljama u tranziciji i zemljama u razvoju postoji veliki broj politika u različitim oblastima koje se u velikoj mjeri međusobno razlikuju po svojim društveno-ekonomskim, tehničkim i kadrovskim kapacitetima. Dok su, npr. Bugarska i Ukrajina napravile PNB, to nije slučaj sa mnogim od zemalja u razvoju. Istovremeno, zemlje u tranziciji i zemlje u razvoju se suočavaju sa određenim sličnim izazovima i pitanjima tokom razvoja bezbjednosne politike. U njih spadaju:

- Nedostatak stručnog znanja – a ponekad i političkog

i društvenog jedinstva – kako bi se na odgovarajući način riješila organizaciona pitanja, uprava, planiranje, finansijska i politička pitanja

- Korupcija
- Izazov koji predstavlja regulisanje rada privatnih zaštitarskih kompanija

Zemlje u tranziciji

U nekim od zemalja u tranziciji, koje se ponekad i nazivaju post-autoritarnim zemljama, je veoma moguće da postoje značajni tehnički kapaciteti za sprovođenje RSB-a i da je glavni prioritet da se izgrade odgovorne, legitimne i transparentne državne strukture, uz omogućavanje bezbjednosti i pravde. Izazovi mogu i dalje da postoje, poput naslijeđa iz autoritarnog, kriminalnog i/ili korumpiranog režima i neodgovornih djelova bezbjednosnog aparata. Može postojati i jako birokratsko protivljenje uspostavljanju državnog i parlamentarnog nadzora nad učesnicima sektora bezbjednosti i nedozvoljavanje OCD-ima da preuzmu nadzornu funkciju. U mnogim od država bivšeg Sovjetskog Saveza i Istočne i Centralne Evrope, pitanje etničke pripadnosti je imalo velikog značaja u bezbjednosnim institucijama. Stoga može biti neophodno da se istovremeno promijeni veliki broj politika iz različitih oblasti; velika je vjerovatnoća da će ovo biti suštinske promjene.

Kada se govori o evroatlanskom kontekstu, podsticaji u vidu članstava u EU i NATO imaju značajnog uticaja na otvaranje političkog sistema spoljašnjim kritikama. NATO se u velikoj mjeri usredsređuje na spoljašnje bezbjednosno okruženje, uključujući reformu oružanih snaga i sistema odbrane. EU se, međutim, usredsređuje na različite aspekte unutrašnje RSB, uključujući rad policijskih snaga i upravljanje granicama, a imala je i ključnog uticaja na proširenje debate o RSB-u.

Odjeljak 13

Uloga grupa žena u krhkim postkonfliktnim državama ⁵⁶

U izvještaju čiju je izradu naručila Mreža za saradnju tokom sukoba, mira i razvoja Odbora OECD-a za pomoć u razvoju se kaže da grupe žena pokazuju zapaženu fleksibilnost u načinu na koji se nose sa promjenljivom situacijom i onom koja se stalno pogoršava. U Nepal su nezvanični pružaoci pravosudnih usluga, uglavnom muškarci, bili raseljeni usljed konflikta i u mnogim slučajevima su ih zamijenile grupe žena. U slučaju Gvatemale i Somalije, žene su bile na čelu mirovnih pokreta. Sličan slučaj je bio i sa Mano River Unijom (Gvineja, Liberija i Sijera Leone) gdje je podregionalna mreža žena uspješno predvodila trilateralne pregovore presjednika triju država. Mreža je, takođe, uspješno lobirala za mirovne pregovarače koji bi pitanja žena uvrstili u Liberijske mirovne sporazume.

Paradoksalno je da okruženje u kome se stanje sve više pogoršava može da za donatore i za učesnike sa državnog nivoa, koliko god slabi bili, predstavlja jedinstvenu priliku da unaprijede prava žena pružanjem podrške njihovom učešću u vaninstitucionalnim pravosudnim institucijama. U izvještaju se dalje navodi da treba uložiti napore na registraciji i bilježenju sporova pred vaninstitucionalnim pravosudnim sistemom jer žene u ovakvoj sredini mnogo savjesnije od muškaraca vode zabilješke. Ovo će u kratkoročnom i srednjoročnom periodu biti odlučujući prvi korak ka uspostavljanju veza između vaninstitucionalnog i državnog sistema.

Usljed činjenice da grupe žena na kraju ipak imaju odlučujuću ulogu u obezbjeđivanju pravde tokom i neposredno nakon konflikta, od suštinske važnosti je da se uzmu u obzir njihovo viđenje situacije i iskustva kada/ako se pravi plan nacionalne bezbjednosti.

Zemlje u razvoju

Kao i u zemljama u tranziciji, značajni izazovi postoje i u političkim sistemima zemalja u razvoju, uključujući tu i nasljeđe vojne ili autoritarne vladavine i jakog birokratskog protivljenja uspostavljanju državnog i parlamentarnog nadzora. Osim ovoga, OCD se rijetko kad smatraju partnerima, i smatraju se opozicijom državi.

Usljed posebne uloge donatora u mnogim od zemalja u razvoju, od suštinskog značaja je da se uspostavi lokalno vlasništvo nad reformskim procesom. Kreiranje politike koje podstiču donatorske agencije mogu da na kraju spriječe da vlada korisnik i stanovništvo date države dobiju vlasništvo nad procesom. Ovo je posebno slučaj tamo gdje je dobijanje pomoći uslovljeno ispunjavanjem određenih reformskih kriterijuma ili usvajanjem politike koju treba da primjeni veliki broj različitih institucija. U svakom slučaju, donatorske agencije imaju značajnog udjela u davanju savjetodavne podrške o tome na koji način da se u proces kreiranja politike uključe sve društvene grupe na koje ona utiče. U ovom smislu, rodna pitanja se mogu promovisati kao ključna komponenta procesa kreiranja politike.

U mnogim zemljama u razvoju, kao i u postkonfliktnom kontekstu, učesnici koji nijesu sa državnog nivoa su značajni pružaoci bezbjednosnih i pravosudnih usluga i time se prepliću sa zvaničnim državnim sistemom. Oni obuhvataju tradicionalne sudove, nelegalne službe i lokalne odbrambene jedinice. Kreiranjem bezbjednosne politike treba naglasiti način na koji su podjeljene nadležnosti među ovim učesnicima, na koji način oni pružaju usluge i koliki legitimitet uživaju u očima muškaraca i žena.

U izazove za integraciju rodnih pitanja u zemljama u tranziciji i zemljama u razvoju spadaju:

- U zemljama u tranziciji, elita koja je na vlasti je obično ista ona elita koja je na vlasti bila i tokom autoritarne vladavine, te stoga može da postoji značajno protivljenje bilo kakvim promjenama.
- Legitimna uloga OCD da učestvuju u procesu kreiranja bezbjednosne politike može da bude osporavana, što može da bude prepreka uključivanju rodne perspektive i prepoznavanju razlika koje postoje među različitim potrebama različitih društvenih grupa.
- Donatorske agencije koje ne uzmu u obzir rodna pitanja u svojim savjetodavnim uslugama koje pružaju zemljama u razvoju, mogu time da samo ojačaju zanemarivanje rodne perspektive tokom procesa kreiranja politike.

Sugestije/preporuke za integraciju rodnih pitanja u kreiranje bezbjednosne politike u zemljama u tranziciji i zemljama u razvoju:

Izgradnja kapaciteta: U zemljama u tranziciji i zemljama u razvoju, mogu da postoje državne institucije, ali je u tom slučaju njihova transformacija u

odgovorne i demokratske institucije težak i dugotrajan poduhvat. Za njegovo sprovođenje je neophodno da postoji posvećenost izvršne vlasti a, u nekim slučajevima, i podrška međunarodne zajednice. Izgradnja kapaciteta koji se tiču rodnog aspekta se mora odvijati na nekoliko nivoa:

- **Izvršna vlast:** Treba obezbijediti da zvaničnici poput predsjednika države i ministara budu upoznati sa međunarodnom i nacionalnom politikom i obavezama vezanim za rodnu ravnopravnost i ljudska prava. Od pomoći mogu da budu i spoljni učesnici od povjerenja.
- **Parlament:** Parlamentarnim odborima u zemljama u tranziciji i zemljama u razvoju nedostaje stručnog znanja u vezi sa tehničkim pitanjima koja se tiču bezbjednosnih i odbrambenih pitanja i vojnog budžeta, a da i ne govorimo o načinu na koji se odnose prema rodnim pitanjima.
- **Civilno društvo:** U zemljama u tranziciji i zemljama u razvoju, u kojima je politička struktura slaba, a sektor bezbjednosti jak, može se desiti da se političari u izvršnoj vlasti i parlament oslanjaju na otvorenu ili prešutnu podršku bezbjednosnih službi. Stoga se može desiti da izbjegavaju suštinske reforme iz straha da to ne dovede do državnog udara. Kao najefikasniji kratkoročni i srednjoročni mehanizam nadzora se stoga može iskoristiti rad na jačanju kapaciteta OCD da kontrolišu rad pripadnika sektora bezbjednosti i koliko su oni osjetljivi na probleme vezane za rodna pitanja. Čak i ako se OCD, kao sastavni dio organa koji vrše nadzor nad sektorom bezbjednosti, ne razumiju baš najbolje u tehnička pitanja vezana za odbranu i bezbjednost, one i dalje mogu da imaju značajnu ulogu kao predstavnice običnih muškaraca i žena.

5.3 Razvijene zemlje

Razvijene zemlje poput **Velike Britanije** i **SAD-a** sve više neposredne opasnosti svojoj nacionalnoj bezbjednosti vide kao pitanja koja se mogu odvojiti od dobrobiti građana i stabilnosti društva, što se i vidi u njihovim PNB i ostaloj bezbjednosnoj politici. Ipak, nacionalna bezbjednost se i dalje vrti oko makro-političkih/bezbjednosnih problema. Kao prijetnje svojoj nacionalnoj bezbjednosti, SAD su definisale izradu i trgovinu oružjem za masovno uništenje, prijetnje miru od terorizma, upotrebu projektila protiv SAD-a i prirodne katastrofe. Slično ovome, Velika Britanije je najveće prijetnje nacionalnoj bezbjednosti široko definisala kao: terorizam, špijunažu, uticaj koji slabe države imaju na stabilnost na svjetskom nivou i trgovinu oružjem za masovno uništenje. Na ovom nivou može biti teško da se jasno predstavi rodna dimenzija pitanja nacionalne bezbjednosti.

Veći rodni pristup razvoju prioriteta nacionalne bezbjednosti u razvijenim zemljama bi istovremeno proširio raspravu o tome šta je zapravo nacionalna bezbjednost, i što je još važnije, koji mehanizmi za odgovor na prijetnje nacionalnoj bezbjednosti, treba da se stave u upotrebu. Kao što je i danas

slučaj, u razvijenim zemljama su muškarci u velikoj mjeri prezastupljeni u policiji, vojsci, graničnoj službi, sudstvu, vladi i u ostalim institucijama sektora bezbjednosti i nadzornim organima. Veća zastupljenost žena u institucijama koje obezbjeđuju bezbjednost i/ili institucijama koje su im nadređene, bi potencijalno mogla da ima uticaja na sredstva za obezbjeđivanje bezbjednosti u razvijenim zemljama i, stoga, na proces kreiranja politike.

Slično ovome, razvijene zemlje – uključujući veliku Britaniju i SAD – predvode pružanje savjetodavne i tehničke podrške zemljama koje prolaze kroz proces RSB-a, uključujući tu podršku za primjenu PNB i bezbjednosne politike. Sve veća stručnost za rodna pitanja u okviru timova zemalja donatora koji podržavaju proces RSB može podršku da učini još rodno odgovornijom i da doprinese pružanju savjetodavne pomoći pri formulisanoj bezbjednosne politike.

Izazovi za integraciju rodni pitanja uključuju:

- Tendencija da se naglasak stavlja na spoljašnje i makropolitike prijetnje državi često ide na uštrb unutrašnjih prijetnji bezbjednost, koje na različite načine utiču na različite društvene grupe.
- Averziju da se rodna perspektiva aktivno primijeni u onim državama u kojima izvršna vlast, a i stanovništvo uopšte, smatraju da je rodna ravnopravnost već postignuta.

Sugestije/preporuke za integraciju rodni pitanja u kreiranje bezbjednosne politike u razvijenim zemljama:

- **Proširiti raspravu o tome šta je u stvari nacionalna bezbjednost:** napraviti prostora javnosti da učestvuje u definisanju nacionalnih bezbjednosnih potreba. Ovo je pitanje koje treba da razmotri izvršna vlast, a nadzorni organi treba da se za njega zalažu.
- **Sveobuhvatna politička debata:** tehnološka sredstva koja dobro funkcionišu, kao i visoko obrazovanje, podrazumijevaju da veliki broj društvenih segmenata može da učestvuje u raspravama o bezbjednosti i odbrani. Proširivanjem ovih rasprava se može ostvariti prostor za uvođenje rodni pitanja, za šta je potrebna dobra volja izvršne vlasti i parlamenta, kao i kampanje zagovaranja OCD-a.
- **Sveobuhvatni razvoj politike:** razvijene zemlje obično karakteriše živopisno civilno društvo u koje spadaju savjeti stručnjaka, akademici i NVO-i. Tradicionalno je, međutim, centralna vlast u kojoj se kreira politika samo selektivno tražila podršku od „spoljnih učesnika“. Proces kreiranja politike bi uvođenjem javnih rasprava postao sveobuhvatan i polazna tačka za uvođenje rodni pitanja.
- **Rodna pitanja kao suštinski sastavni dio pomoći procesu RSB-a:** u kapacitete koji postoje u razvijenim državama za podršku ostalim vladama da sprovedu svoj proces RSB-a i odgovarajuće

kreiranje politike treba uvrstiti stručnjake i savjetnike za rodna pitanja.

6 Ključne preporuke

1. Kada se modifikuje ili pravi nacrt bezbjednosne politike na nacionalnom nivou, treba pokrenuti **konsultativan i participatoran nacionalni dijalog** o bezbjednosnim pitanjima.
2. Sprovesti **rodno odgovornu procjenu bezbjednosnih potreba na nacionalnom i lokalnom nivou**, uključujući tu različite bezbjednosne potrebe i sredstva koja na raspolaganju imaju muškarci, žene, mladići, djevojke, dječaci i djevojčice.
3. Usvojiti **sveobuhvatan pristup nacionalnoj bezbjednosti** u okviru bezbjednosne politike, uključujući i spoljašnje i unutrašnje prijetnje bezbjednosti, poput RN-a.
4. Izgraditi **rodne kapacitete i posvećenost onih koji odlučuju** u procesu kreiranja bezbjednosne politike, a rade u izvršnoj vlasti, ministarstvima, parlamentu i političkim partijama putem obuke o rodnim pitanjima, mentorstva, razmjenom informacija i zagovaranjem.
5. Omogućiti **ravnopravno imenovanje na pozicije i muškaraca i žena kao i njihovo profesionalno napredovanje** u organima koji odlučuju o bezbjednosti, poput Savjeta za nacionalnu bezbjednost, kao i na odgovorne visoke pozicije u ministarstvima i institucijama sektora bezbjednosti.
6. U organima koji odlučuju o bezbjednosti treba uvrstiti **stručno znanje o rodnim pitanjima**, npr. putem uključivanja parlamentarnog kluba žena ili predstavnica ministarstva za rodna pitanja i pitanja žena.
7. Osnovati **bezbjednosne organe na participatornom principu** koji bi pružili informacije o donošenju bezbjednosne politike na nacionalnom nivou i omogućili primjenu nacionalne bezbjednosne politike putem revizije sektora bezbjednosti, planiranja i koordinisanih aktivnosti.
8. **Opredijeliti dovoljno sredstava**, kao dio primjene politike nacionalne bezbjednosti, kako bi se na uspješan način spriječile, kaznile i kako bi se odgovorilo na specifične nesigurnosti sa kojima se suočavaju žene, muškarci, djevojke, mladići, djevojčice i dječaci, te treba finansirati rodne inicijative poput obuke o rodnim pitanjima.
9. Sprovesti **rodno odgovorni nadgledanje i procjenu** politike nacionalne bezbjednosti putem procjene uticaja rodnih pitanja na bezbjednosnu politiku i rodne analize budžeta.
10. Uspostaviti **mehanizme za veće uključivanje organizacija civilnog društva**, uključujući organizacije žena, u procese poput parlamentarnih rasprava i konsultacija u Nacionalnom savjetu za bezbjednost.
11. **Izgraditi kapacitete organizacija civilnog društva** da na djelotvoran način učestvuju u procesu kreiranja bezbjednosne politike u koje spada i izgradnja tehničkih kapaciteta organizacija žena.
12. Napraviti **mreže organizacija civilnog društva**, koje obuhvataju i organizacije žena, koje rade na pitanjima bezbjednosti, kako bi se omogućilo da one daju strateški doprinos kreiranju politike nacionalne bezbjednosti.

7 Dodatni izvori informacija

Primjeri politike nacionalne bezbjednosti

National Security Policy for **Jamaica** – Towards a Secure and Prosperous Nation (Nacionalna politika bezbjednosti za **Jamajku** - Prema bezbjednoj i prosperitetnoj naciji).
http://www.cabinet.gov.jm/docs/pdf/NSS_DOCS/nsp%20annet.pdf

South Africa's White Paper on National Defence for the Republic of South Africa – Defence in a Democracy (**Južnoafrička** Bijela knjiga o nacionalnoj odbrani za Južnu Afriku – Odbrana u demokratskom sistemu).
<http://www.info.gov.za/whitepapers/1995/defence.htm>

South Africa's White Paper on Safety and Security (**Južnoafrička** Bijela knjiga o sigurnosti i bezbjednosti).
<http://www.info.gov.za/whitepapers/1998/safety.htm>

Romania's National Security Strategy (Rumunska Nacionalna bezbjednosna strategija).
<http://merln.ndu.edu/whitepapers/RomaniaNationalSecurity.pdf>

Doctrine of the Armed Forces of the **Slovak Republic**. (Doktrina o oružanim snagama **Republike Slovačke**).
<http://www.arabparliaments.org/publications/legislature/2007/montreux/slovak-e.pdf>

Ireland's White Paper on Defence (**Irska** Bijela knjiga o odbrani).
<http://www.statehouse-sl.org/policies/defence-white-paper.htm>

Sierra Leone's Defence White Paper (Bijela knjiga o odbrani **Sijera Leonea**).
<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>

The **Uganda** Defence Review – Learning from Experience (Revizija odbrane **Ugande** – učenje iz iskustva).
<http://www.ssrnetwork.net/documents/Publications/UDR/Uganda%20Defence%20Review%20-%20Learning%20From%20Experience.pdf>

The **US** National Security Strategy (Nacionalna bezbjednosna strategija **SAD-a**).
<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/>

Vodiči za praktičnu upotrebu i priručnici

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, **OECD DAC Handbook on Security System Reform: supporting security and justice (Priručnik OECD DAC-a o reformi sistema bezbjednosti: podrška bezbjednosti i pravdi)**, Pariz: OECD DAC, 2007.
<http://www.oecd.org/dataoecd/43/25/38406485.pdf>

Luethold, A., **Developing A National Security Policy (Razvoj politike nacionalne bezbjednosti)**, prezentacija, 2007.
<http://www.arabparliaments.org/publications/legislature/2007/montreux/leuthold-e.pdf>

Odjeljenje za sigurnost zajednice Južne Afrike, **Community Police Forum Toolkit (Set priručnika o forumu policije u lokalnoj zajednici)**, 2003.
http://www.capegateway.gov.za/eng/pubs/public_info/C/32970

Valasek, K. sa Nelson, K., **Securing Equality, Engendering Peace: A Guide to Policy and Planning on Women, Peace and Security (Omogućavanje ravnopravnosti, ugrožavanje mira: vodič za kreiranje politike i planiranje o ženama, miru i bezbjednosti)** UN-INSTRAW: Santo Domingo, 2006.

Članci i izvještaji dostupni na internetu

Bearne, S. ed all, **National Security Decision-Making Structures and Security Sector Reform (Nacionalne strukture koje odlučuju o nacionalnoj bezbjednosti i reforma sektora bezbjednosti)**, The RAND Corporation, 2005.
http://www.rand.org/pubs/technical_reports/TR289/

DCAF Backgrounder: **National Security Policy (Politika nacionalne bezbjednosti)**, 2005.
<http://www.dcaf.ch/publications/kms/details.cfm?lng=en&id=18417&nav1=4>

Bearne, S. ed al, **National Security Decision-Making Structures and Security Sector Reform (Nacionalne strukture koje odlučuju o nacionalnoj bezbjednosti i reforma sektora bezbjednosti)**, DfID, 2005.
<http://www.dfid.gov.uk/Pubs/files/security-decision-making.pdf>

FUSNOTE

- 1 Kako bi se u ovom Priručniku lakše upućivalo na termin, „bezbjednosna politika“ se odnosi na bezbjednosnu politiku na nacionalnom nivou.
- 2 IPU i DCAF, *Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices (Parlamentarni nadzor nad sektorom bezbjednosti, mehanizmi i prakse)*, (IPU i DCAF: Ženeva), 2003, str. 27.
- 3 Prilagođeno iz Luethold, A., 'Developing a National Security Policy' („Razvoj politike nacionalne bezbjednosti“), Radionica o ulozi parlamenta u razvoju politke bezbjednosti u arapskom svijetu (Prezentacija, Montreal), 2007. <http://www.arabparliaments.org/publications/legislature/2007/montreux/luethold-e.pdf>.
- 4 DCAF-ov izvještaj o stanju, 'Security Sector Governance and Reform' („Upravljanje i reforma sektora bezbjednosti“) (DCAF: Ženeva), nov. 2005, str. 1.
- 5 Fluri, P.H. i Johnsson, A.B., 'Parliamentary Oversight of the Security Sector' („Parlamentarni nadzor nad sektorom bezbjednosti), Ženeva, 2003, str. 26.
- 6 Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, *OECD DAC Handbook on Security System Reform – Supporting Security and Justice (Priručnik OECD DAC-a o reformi sektora bezbjednosti)*, Pariz, 2007, str. 92.
- 7 Nacionalna bezbjednosna strategija SAD-a. <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/>.
- 8 Shalamanov, V., 'Practices of Security Sector Reform in Europe – the Case of Bulgaria', *The Challenges of Security Sector Reform in Macedonia* („Prakse reforme sektora bezbjednosti u Evropi – slučaj Bugarske“, *Izazovi reforme sektora bezbjednosti u Makedoniji*), 6.-7. dec. 2002.
- 9 Nacionalna bezbjednosna strategija Litvanije. <http://merln.ndu.edu/whitepapers/LithuaniaNationalSecurity-2002.doc>
- 10 Prilagođeno iz: Luethold, A., 'Developing a National Security Policy' („Razvoj politike nacionalne bezbjednosti“), Radionica o ulozi parlamenta u razvoju politke bezbjednosti u arapskom svijetu (Prezentacija, Montreal), 2007. <http://www.arabparliaments.org/publications/legislature/2007/montreux/luethold-e.pdf>.
- 11 Bijela knjiga odbrane Litvanije. <http://merln.ndu.edu/whitepapers/Lithuania-2006.pdf>
- 12 Bijela knjiga odbrane Bosne i Hercegovine. http://merln.ndu.edu/whitepapers/Bosnia_English-2005.pdf
- 13 Ekonomski i socijalni savjet UN-a. Izvještaj generalnog sekretara, *Coordination of the Policies and Activities of the Specialized Agencies and Other Bodies of the United Nations System: mainstreaming the gender perspective into all policies and programmes in the United Nations system (Koordinacija politika i aktivnosti specijalističkih agencija i drugih tijela UN-a: integracija rodnih perspektiva u sve politike i programe sistema Ujedinjenih nacija)*, 12. juni 1997.
- 14 Priorities for Liberia's Reconstruction Process (Prioriteti procesa obnove u Liberiji), Woodrow Wilson International Center for Scholars, 14. feb. 2007. http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?topic_id=1411&fuseaction=topics.event_summary&event_id=224140
- 15 Danska agencija za međunarodni razvoj, 'Sikkerhed, vækst – udvikling' (DANIDA: Kopenhagen), avg. 2004, str. 17.
- 16 Anderlini, S.N. i Conaway, C.P., *Negotiating the Transition to Democracy and Reforming the Security Sector: The Vital contributions of South African Women (Pregovaranje o tranziciji u demokratiju i reformisanje sektora bezbjednosti: Ključni doprinos žena Južne Afrike)*, (Women Waging Peace: Vašington), avg. 2004.
- 17 Anderlini i Conaway. vi.
- 18 UNIFEM, *Not a Minute More: Ending Violence Against Women (Ni minutu duže: kraj nasilju nad ženama)* (UNIFEM: Njujork), 2003, str. 6.
- 19 Centri za kontrolu i sprječavanje bolesti, 'Intimate Partner Violence: Overview' („Pregled slučajeva nasilja od strane emotivnog partnera“). <http://www.cdc.gov/ncipc/factsheets/ipvfacts.htm>
- 20 Nacionalna bezbjednosna strategija Jamajke - Prema bezbjednoj i prosperitetnoj naciji. http://www.jdfmil.org/NSS_SDR/NSS_DOC.pdf
- 21 'Domestic Violence – A National Report' („Nasilje u porodici – nacionalni izvještaj“), mart 2005. <http://www.crimereduction.gov.uk/domesticviolence/domesticviolence51.pdf>
- 22 Barnes, K., Albrecht, P. i Olson, M., 'Addressing Gender-Based Violence in Sierra Leone: Mapping Challenges, Responses and Future Entry Points' (Rješavanje rodnog nasilja u Sijera Leoneu: bilježenje izazova, odgovora i budućih polaznih tački), (International Alert: London), 2006.
- 23 Struckman-Johnson, C. i Struckman-Johnson, D., 'Sexual Coercion Rates in Seven Midwestern Prisons for Men' („Procenat slučajeva prisilnog seksa u sedam zatvora za muškarce na srednjem zapadu“), *The Prison Journal* 379 (2000.). <http://www.spr.org/pdf/struckman.pdf>
- 24 Carpenter, R.C., 'Recognizing Gender-Based Violence Against Civilian Men and Boys in Conflict Situations' („Prepoznavanje rodnog nasilja nad muškarcima i dječacima civilima u konfliktnim situacijama“), *Security Dialogue*. tom. 37(1) (2006.), str. 87.
- 25 Omogućavanje otvorenog društva: bezbjednosna politika Kanade, april 2004. http://www.pco-bcp.gc.ca/docs/InformationResources/Publications/NatSecurmat/natsecurnat_e.pdf.
- 26 Nacionalni odbor za unaprjeđenje položaja žena u Vijetnamu, 'Gender in Public Policy', Gender Mainstreaming Guidelines in the National Policy Formulation and Implementation. *Towards Gender Equality in Viet Nam through Gender-Responsive National Policy and Planning* („Rodna pitanja u javnoj politici“, Smjernice za integraciju rodnih pitanja u formulisanje i sprovođenje nacionalne politike, *Prema rodnoj ravnopravnosti u Vijetnamu putem rodno odgovorne nacionalne politike i planiranja*), Hanoj, 2004, VIE 01-015-01 projekat, str.28.
- 27 Bearne, S. ur., 'National Security Decision-Making Structures and Security Sector Reform' („Strukture za donošenje odluka o nacionalnoj bezbjednosti i reforma sektora bezbjednosti“), Velika Britanija, juni 2005. <http://www2.dfid.gov.uk/pubs/files/security-decision-making.pdf>.
- 28 Operativne implikacije upravljanja kriznim situacijama nijesu u potpunosti objašnjene, ali je ovaj koncept uveden kao zamjena u Zakonu o Savjetima za nacionalnu bezbjednost koji je predviđao „pitanja koja se tiču demokratije, uprave i harmonije među pokrajinama“.
- 29 Inter-Parliamentary Union, 'Women in Politics: 2005' („Žene u politici: 2005“). http://www.ipu.org/pdf/publications/wmmmap05_en.pdf.
- 30 Nathan, L., *Local Ownership of Security Sector Reform: A Guide for Donors (Lokalno vlasništvo reforme sektora bezbjednosti: uputstvo za donatore)*, London, jan. 2007, str. 31.
- 31 Bijela knjiga odbrane Sijera Leonea, paragraf 1018.
- 32 Nacionalna bezbjednosna strategija Ukrajine, paragraf 3.10; Nacionalna bezbjednosna strategija Rumunije), paragraf 3.2. <http://merln.ndu.edu/whitepapers/RomaniaNationalSecurity.pdf>.
- 33 Nacionalna bezbjednosna strategija Rumunije, paragraf 5.3.
- 34 Bijela knjiga odbrane Irske. <http://www.statehouse-sl.org/policies/defence-white-paper.html>; Bijela knjiga odbrane Sijera Leonea. <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>;
- 35 Nacionalna bezbjednosna strategija Ukrajine (nezvaničan prevod). <http://www.mfa.gov.ua/usa/en/publication/content/8387.htm>; Nacionalni bezbjednosni koncept Gruzije. http://www.mfa.gov.ge/?sec_id=23&lang_id=ENG;
- 36 Nacionalna bezbjednosna strategija Jamajke – Prema bezbjednoj i prosperitetnoj naciji). http://www.jdfmil.org/NSS_SDR/NSS_DOC.pdf.
- 37 Bijela knjiga o obavještajnom sektoru Južne Afrike, Južna Afrika 1995., paragraf 5.6. <http://www.info.gov.za/whitepapers/1995/intelligence.htm>.
- 38 Južnoafrička Bijela knjiga nacionalne odbrane za Južnu Afriku - Odbrana u demokratiji, poglavlje 6, paragraf 36-37 (Južna Afrika 1996). <http://www.info.gov.za/whitepapers/1995/defence.htm>.
- 39 Bijela knjiga o sigurnosti i bezbjednosti u Južnoj Africi (Južna Afrika 1998). <http://www.info.gov.za/whitepapers/1998/safety.htm>.
- 40 'Security Sector Reform - Potentials and Challenges for Conflict Transformation' („Reforma sektora bezbjednosti – Mogućnosti i izazovi transformacije konflikta“), Berghof Handbook Dialogue Series, br. 2, str. 58. <http://www.berghof-handbook.net/uploads/download/>

- dialogue2_ssr_complete.pdf.
- ³⁹ Fluri i Johnsson.
- ⁴⁰ Nathan, str.38.
- ⁴¹ Inter-Parliamentary Union, *Women in National Parliaments (Žene u nacionalnim parlamentima)*, IPU, 31. okt. 2006.
- ⁴² Anderlini i Conaway.
- ⁴³ 'Ready to Govern – ANC Policy Guidelines for a Democratic South Africa' („Spremni za upravljanje – smjernice za politiku ANK za demokratsku Južnu Afriku“) usvojena na Nacionalnoj konferenciji, 28.-31. maj 1992. <http://www.anc.org.za/ancdocs/history/readyto.html>
- ⁴⁴ Department of Community Safety Provincial Administration Western Cape, *Community Police Forum Toolkit (Forum policije u zajednici)*, 2003. http://www.capegateway.gov.za/Text/2003/12/community_police_forum_toolkit_p_p41to80.pdf
- ⁴⁵ Open Society, Justice Initiative (Otvoreno društvo, Pravosudna inicijativa). http://www.justiceinitiative.org/activities/ncjr/police/peru_cdsc.
- ⁴⁶ Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, str. 55.
- ⁴⁷ DfID, str.30.
- ⁴⁸ Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, str.119.
- ⁴⁹ <http://www.peacewomen.org/un/ngo/back.html>.
- ⁵⁰ Nacionalna bezbjednosna strategija Jamajke – Prema bezbjednoj i prosperitetnoj naciji. http://www.cabinet.gov.jm/docs/pdf/NSS_DOCS/nspannet.pdf;
- ⁵¹ Nacionalna bezbjednosna strategija Jamajke – Prema bezbjednoj i prosperitetnoj naciji, Zelena knjiga. Revidirana u maju 2006.; i Stone, C. ed al, *Supporting Security, Justice, and Development: Lessons for a New Era (Podržavanje bezbjednosti, pravde i lekcija iz razvoja za novu eru)*, juni 2005. Born, H., Fluri, P.H i Johnsson, A.B. *Handbook on Parliamentary Oversight of the Security Sector (Priručnik o parlamentarnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti)*, (DCAF: Ženeva), 2003.
- ⁵² Valasek, K., 'Gender and Democratic Security Governance' („Rod i demokratsko upravljanje bezbjednošću“), *Handbook for Civil Society Organisations on Public Oversight of the Security Sector (Priručnik za organizacije civilnog društva o javnom nadzoru nad sektorom bezbjednosti)*, ur. Caparini, Cole i Kinzelbach, (Renesans: Bratislava), 2008.
- ⁵³ Prilagođeno iz Valasek, K. sa Nelson, K., *Securing Equality, Engendering Peace: A Guide to Policy and Planning on Women, Peace and Security (Osiguranje ravnopravnosti, ugrožavanje mira: uputstvo za politiku i planiranje za žene, mir i bezbjednost) (UN 1325)* (INSTRAW: Santo Domingo), 2006, str.24.
- ⁵⁴ Prilagođeno iz: *Gender, Women and DDR: Gender-responsive Monitoring and Evaluation Indicators (Rod, žene i RDR: Rodno odgovorno nadgledanje i indikatori vrednovanja)*. http://www.unddr.org/tool_docs/Gender-responsive%20Monitoring%20and%20Evaluation%20Indicators.pdf.
- ⁵⁵ Prilagođeno iz Bryden, A. i Hänggi, H., 'Reforming and Reconstructing the Security Sector' („Reforma i obnova sektora bezbjednosti“), (Ženeva: DCAF), 2005, str.30. http://www.dcaf.ch/docs/Yearbook2005/bm_sgpc_ch02.pdf
- ⁵⁶ DAC CPDC, *Enhancing the Delivery of Justice and Security in Fragile States (Jačanje prisustva pravdi i bezbjednosti u slabim državama)*, juli 2006, str. 42.